

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ASKERİ TARİH DİZİSİ

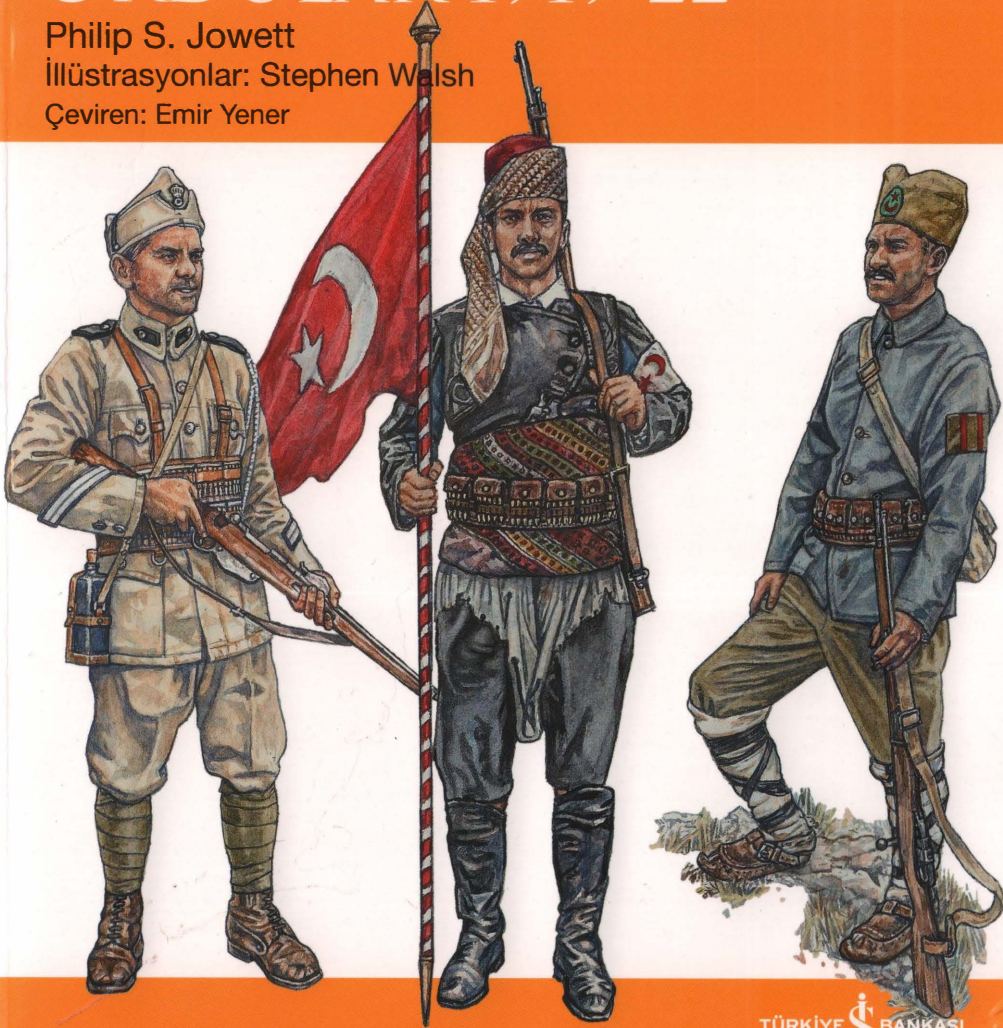
OSPREY

KURTULUŞ SAVAŞI'NDA ORDULAR 1919-22

Philip S. Jowett

İllüstrasyonlar: Stephen Walsh

Çeviren: Emir Yener

PHILIP S. JOWETT

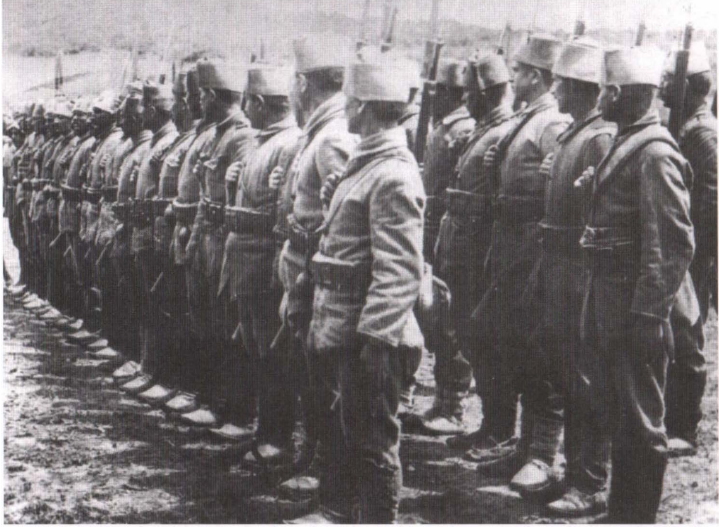
1961'de Leeds'de doğdu. Ömrü boyunca askerî tarih ile ilgilendi ve Osprey yayınları için pek çok kitap yazdı. Rugby fanatigi ve amatör bir şecere araştırmacısı olan Philip eşiyle birlikte Lincolnshire'da yaşamaktadır. Bu seriden çıkan *Balkan Harpleri'nde Ordular* kitabının da yazarıdır.

STEPHEN WALSH

Kuzeydoğu Galler Enstitüsü'nde sanat eğitimi almıştır ve 1988'den beri profesyonel bir ressam olarak kariyerine devam etmektedir. *Settlers of Catan* da dahil pek çok kitabı resimlemiştir. Osprey yayınları için gerçekleştirdiği projelerin konuları Otterburn Muharebesi'nden 1937-49 arasındaki Çin ordusuna ve İkinci Dünya Savaşı'na kadar uzanan çok geniş bir yelpazede yer almaktadır. Bu seriden çıkan *Balkan Harpleri'nde Ordular* kitabının da illüstrasyonlarını yapmıştır.

Philip S. Jowett
İllüstrasyonlar: Stephen Walsh

KURTULUŞ SAVAŞI'NDA ORDULAR 1919-22

Çeviren: Emir Yener

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

OSPREY ASKERİ TARİH DİZİSİ

PHILIP S. JOWETT
STEPHEN WALSH
KURTULUŞ SAVAŞI'NDA ORDULAR 1919-22

ÖZGÜN ADI
ARMIES OF THE GREEK-TURKISH WAR 1919-22
OSPREY PUBLISHING, 2015

COPYRIGHT © OSPREY PUBLISHING LTD 2015

ÇEVİREN
EMİR YENER

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2015
Sertifika No: 29619

EDİTÖR
ALİ BERKTAY

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ - DİZİN
NECATİ BALBAY

SON OKUMA
ERHAN ÇİFCİ

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM: OCAK 2018

ISBN 978-605-295-339-6

BASKI
GOLDEN MEDYA MATBAACILIK VE TİCARET A.Ş.

100. YIL MH. MAS-SİT 1. CAD. NO: 88
BAĞCILAR İSTANBUL
(0212) 629 00 24
Sertifika No: 12358

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin,
gerek görsel malzeme hiçbir yolla yayınevinden izin alınmadan çoğaltılamaz,
yayınlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK, NO: 2/4

BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks. (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	7
HASIM TARAFLAR	9
Yunan ve Ermeni Orduları	
Türk Kuvvetleri	
Nakliye, Mekanizasyon ve Havacılık	
MUHAREBE CETVELLERİ	45
Sakarya Meydan Muharebesi, Eylül 1921	
Dumlupınar Muharebesi, Ağustos 1922	
SAVAŞIN SEYRİ	47
KAYNAKÇA	55
DİZİN	56

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'nda uğradığı topyekûn yenilgiyi ve İtilaf güçlerinin imparatorluğu fiilen yıkmak üzere dayattıkları barış şartlarını kabullenmeyi reddeden bir kadro hareketi, kendisini ezmek üzere İtilaf Devletleri'nin harekete geçirdikleri Yunan ordusuyla, yeni Kafkas devletlerinden Ermenistan'ın kuvvetleriyle ve İtilaf güçlerine yaranarak tahtını korumayı amaçlayan padişahın taraftarlarıyla 1919-1922 arasında kıyasıya savaştı. Bu savaş, Mayıs 1919'da Yunan güçlerinin Anadolu'yu istilasıyla başladı ve Türk milli kuvvetlerinin Eylül 1922'deki zaferiyle son buldu. Bu mücadele Yunan milli belleğine "Küçük Asya Felaketi" (*Mikraaziyatiki Katastrofi*) adıyla kazanırken Türkler için "Milli Mücadele" ama hepsinden de öte, günümüzdeki Türkiye Cumhuriyeti'ni doğuran "Kurtuluş Savaşı" oldu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Kasım 1914'te Alman-Avusturya ittifakına katılma kararı alması, Türkler açısından siyasi ve askeri felaketle sonuçlandı. Dört yıl sonra ateşkes istedikleri esnada Ortadoğu ile Arabistan'daki bütün topraklarını kaybetmiş durumdaydılar. 30 Ekim 1918 günü Ege'deki Mondros limanında imzalanan ateşkes uyarınca Osmanlı toprakları Anadolu ve Doğu Trakya'dan ibaret kalırken kısa süre önce tahta çıkmış olan yeni sultan Mehmed Vahdeddin (VI. Mehmed) İtilaf güçlerinin oynattığı bir kuklaya dönüştürülüyordu.

Ege'nin karşı kıyısında, Yunanistan'da, Alman sempatisini ve tarafsızlık yanlısı Kral Konstantin Ha-ziran 1917'de tahttan çekilmek zorunda bırakılmış ve iktidar İtilaf taraftarı başbakan Eleftherios Venizelos'a verilmişti. Venizelos derhal İttifak Devletleri'ne savaş ilan etti ve uzun süredir fiilen destek verdiği Selanik Cephesi'ne doğrudan katılımda bulundu. Hızip çatışmalarıyla parçalanmış olmasına rağmen Yunanistan, yedi tümenlik bir orduyu cepheye sürmeyi ve

Makedonya'da Bulgarlara karşı etkili şekilde savaşmayı becerdi. Yunanların bu başarısı, Almanya ile İstanbul arasındaki doğrudan bağlantının kesilip Osmanlıların ateşkese zorlanmasında da önemli rol oynamıştı. 1918 yılı sona ererken Osmanlı payitahtı İstanbul ile Çanakkale Boğazı bölgesi 50.000 kadar İtilaf (İngiliz, Fransız ve Yunan) askeri tarafından işgal edildi. Güney ve Güneybatı Anadolu'da da geniş bölgelerin Fransızlar ve İtalyanlar tarafından işgaline karar verilmişti.

İtilafçılar Anadolu'yu işgal için kendi yorgun ve bıkkın askerlerini kullanmakta isteksizlerdi ancak fikirlerince, mağlup Türklerin daha çekeceği ceza vardı. Bu doğrultuda Britanya, Fransa ve ABD -Batı Anadolu'ya kendileri göz koymuş olan İtalyanların şiddetli itirazına rağmen- Yunan hükümetine Batı Anadolu'ya asker çıkarp Milne Hattı'na kadar olan bölgeyi işgal etmesi için yeşil ışık yaktilar. Neticede, Türklerin elinde Kuzey ve Doğu Anadolu'dan ibaret bir kılıç artığı devlet bırakılacaktı.

İtilafçıların tasarılarının Türklerden direniş görmemesi beklenemezdi. "Karakol" Cemiyeti işgal ihtimaline karşı hazırlanırken, Anafartalar kahramanı Mustafa Kemal Paşa liderliğinde gizli bir direniş hareketi örgütlendi. Batı Anadolu'nun kalbini teşkil eden İzmir limanına 15 Mayıs 1919 günü ilk Yunan askerlerinin çıkmasıyla aynı anda fiili direniş de başladı. Bu direniş ilk başta yerel, esgüdümüz ve dolayısıyla da kısıtlı olup gayrinizami çeteler tarafından yürütülüyordu; fakat Yunan ordusunun Türk halkına zulmetmeye başlamasıyla çapı ve şiddeti süratle arttı. Ancak esas büyük değişim, Mustafa Kemal Paşa'nın direniş örgütlemek üzere 19 Mayıs 1919 günü Anadolu'ya ayak basmasıyla gerçekleşecekti. Mustafa Kemal çevresinde oluşan hareketin önder kadroları Orta Anadolu'nun derinliklerindeki önemli bir demiryolu kavşağı olan Ankara'ya yerleşti ve aşılmaz görülen zorluklara rağmen Türk ordusunu yeniden ayağa kaldırarak İtilaf-

Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938), modern Yakındoğu tarihindeki isimlerin en önemlilerinden biri; hatta belki de en önemlisidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'ya açılan kapısı Selanik şehrinde doğan Mustafa Kemal, I. Dünya Savaşı'na kadar geçen sürede Arabistan ve Libya çöllerinden Balkan dağlarına kadar her türlü coğrafyada savaş tecrübesi edinmişti. Ancak esas ününü 1915'te Çanakkale Savaşı esnasında önce 19. Fırka'nın ve ardından da Anafartalar Grubu'nun komutanı olarak kazandı. Almanya ile ittifaka yönelik çok sert eleştirileri yüzünden Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın gazabına üzerine çekip 1917'de kızığa alındıysa da 1918'de Filistin Cephesi'nde muharebeye geri döndü ve komutasındaki Yedinci Ordu'yu, Eylül ayında bütün Suriye'yi ele geçiren İngilizlerin mahvedici taarruzundan az çok sağlam çıkarmayı başardı. Bu benzeri az görülen bir başarıydı. Mütarekeyle birlikte Anadolu'da İtilafçılara karşı direnişi örgütlemeyi kafasına koyan Mustafa Kemal, milli kuvvetleri 1922'de zafere taşıdıktan sonra, ölümüne dek yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu cumhurbaşkanlığını yaptı. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1934'te ona Atatürk soyadını verdi.

çılar ile İstanbul'daki Sultan Vahdeddin hükümetine meydan okumayı başardı. Sonraki iki buçuk yıl boyunca başta Yunanistan olmak üzere bir dizi düşmana karşı Anadolu'yu savunana milli kuvvetler, Eylül 1922'de zafere ulaşılarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu hazırladılar. Öte yandan, etnik boyutu öne

çıkan bütün savaşlarda olduğu gibi Milli Mücadele esnasında da ne yazık ki her topluluktan siviller büyük acılar çektiler.

Türkiye Cumhuriyeti topraklarının ana kütlesini teşkil eden Anadolu, yüzyıllardan beri bir arada yaşamayı başarmış çeşitli etnik kökenlerden toplumlara ev sahipliği yapıyordu. Örneğin, Osmanlı nüfusunun ana unsurlarından birini teşkil eden Hristiyan Anadolu Rumları çok uzun süredir Türklerle ve diğer müslüman topluluklarla yan yana yaşıyorlardı; hatta Orta Anadolu'da yaşayan önemli bir kısmı (Karamanlılar) Türkçe konuşuyor ve Yunan alfabesiyle Türkçe yazıyorlardı. 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın başlarında Anadolu'nun etnik kompozisyonu şekil değiştirdi. Avrupa'daki Osmanlı sınırları geriledikçe buralardan sürülen çeşitli Müslüman topluluklar Anadolu'da iskân edildiler. Bunlar arasında Rusların Kırım ve Ukrayna'yı fethinden kaçan Tatarlar, yine Ruslar tarafından 19. yüzyılın ortasında Kafkasya'dan sürülen Çerkezler ve –özellikle de 1912-13'teki Balkan Savaşları'ndan sonra– Balkanlar'dan iltica eden Arnavutlar, Türkler ve Pomaklar (Müslüman Bulgarlar) sayılabilir. Anadolu'nun yerli Müslüman nüfusu o zamana kadar başlıca Türkler, Lazlar (Karadeniz sahillerinde), Kürtler (Doğu Anadolu'da) ve Araplar (Güneydoğu vilayetlerinde) teşkil ediyor; Rumlar haricindeki Hristiyan nüfus ise yoğunlukla Doğu vilayetlerinde yaşayan Ermeniler ile Süryanilerden ibaret bulunuyordu.

Bir yüzyıl boyunca Anadolu'ya akan Müslüman muhacir kabileleri beraberlerinde Hristiyanlara karşı büyük bir hınc ve intikam duygusu getiriyorlar. Özellikle de Balkan Savaşları'nın korkunç neticeleriyle iyice kabaran bu intikamcılığın en büyük kurbanları, 1915 tehciriyle anavatanlarından tam anlamıyla silinen Ermeniler ve Süryaniler olacaktı. 1919'a gelindiğinde, Anadolu'daki beraberlik ortamı artık dağılmıştı. Yunan ordusunun Anadolu'ya ayak basmasıyla birlikte yerli Rumların ve Ermenilerden arta kalanların çok ciddi bir kısmı istilacılarla beraber savaşmak için gönüllü oldu. Anadolu halkının böylece dini çizgilerle kamplaşması, her iki tarafın da zalim etnik temizlik girişimlerine yol açtı. Bu zulümlerin çoğunu gayrinizamî kuvvetler işlemekte birlikte düzenli orduların da söz konusu işlere bulaştıkları olmuştur. Yunanistan ve Türkiye'nin 1922-23'te nüfus mübadelesi için anlaşması neticesi en azından 1,75 milyon kişi vatan değiştirmek zorunda kalmış ve modern Türkiye'nin çehresi sonsuza dek değişmiştir.

HASIM TARAFLAR

Anadolu'nun 1919-1922 yılları arasındaki askeri vaziyeti, itilaf güçlerine taraftar veya Milli Mücadele'ye sadık çeşitli gayri nizami gerilla grupları sebebiyle karmaşık bir görünüm arz eder. Çok sayıdaki ve her yana yayılmış Rum, Ermeni ve padişahçı Çerkez çeteleri Yunan ordusuna yardımcı süvari birliği olarak hizmet vermiş yahut savaş bölgelerindeki Türk köy ve kasabalarına saldırmışlardır. Aynı roller, Kuvvayı Milliye Türk çeteleri için de geçerlidir. Karadeniz sahillerindeki Pontus Rumları Osmanlılara karşı gerilla savaşına daha I. Dünya Savaşı esnasında başlamışlardır. Bunların en büyük teşkilatı olan Mavri Mira (Kara Talih) örgütüne bağlı 5.000 kadar çeteci, kendi yerleşim yerlerini Müslüman çetecilere karşı müdafaada veya Müslüman köylerine saldırılarda yer almışlardır. Erkek ve kadın 25.000 Pontus Rumu daha kendilerini "silahlı sempati-zan" olarak nitelendiren Yunan ordusu tarafından kısıtlı miktarda tüfekte silahlandırıldı.

Anadolu'nun yeni sakinlerinden Çerkezler, Millici ve Hilafetçi (padişahçı) olarak iki kampa ayrılmışlardır; ancak ezici çoğunluğu Milli Mücadele tarafında yer aldı. Yunanlara yardım eden küçük bir azınlık ise bunu gerçekten Yunan taraftarı oldukları için değil padişah öyle emrediyor diye yapmıştı. Balkan Savaşları'nın kurbanı Arnavut ve Pomak muhacirler de daha küçük ölçekli çeteler kurdular; bunların bazıları ancak 50-100 mücahitten ibaretti.

YUNAN VE ERMENİ ORDULARI

1918'de silahlar sustuğu esnada Yunan ordusu, hepsi de Makedonya Cephesi'ndeki yedi tümden oluşuyordu. 15 Mayıs 1919'daki İzmir işgalini gerçekleştiren seferi kuvvet ilk başta İşgal Ordusu (komutanı Tuğgeneral Nider) olarak adlandırıldı. Bu kuvvet

General Anastasios Papulas (1857-1935), Küçük Asya Ordusu'nun 1921 yılındaki esas teğebbüsü esnasında başkomutandı. Ne var ki böylesine kritik bir mevki için hiç de uygun bir seçim olduğu söylenemez. Kral Konstantin'in yakın dostlarından biri ve ateşli bir monarşist olan Papulas'ın en son aktif cephe görevi, Balkan Savaşları esnasında 10. Piyade Alayı'nın komutanlığıydı. 1917'deki Venizelosçu darbe neticesi kuzğa çekilince I. Dünya Savaşı'nda hizmet görmemişti. Tekrar cephe görevlerine getirilmesi ancak Kasım 1920'de Venizelos'un iktidarı kaybetmesi ve Kral Konstantin'in tahtına dönmesiyle mümkün oldu. Bundan sonra Küçük Asya Ordusu'nun başındayken, 1921 ilkbaharındaki İnönü muharebelerinde başarısızlığa uğradı; yaz taarruzundaki Kütahya ve Eskişehir muharebelerinde, mağlup Türk ordusunu çembere alma fırsatını heba etti ve Sakarya Meydan Muharebesi'nde yenildi. Bu kadar başarısızlıktan sonra nihayet Mayıs 1922'de görevinden alınıp emekliye sevk edildi. Savaşın sonrasındaki siyasette kamp değiştirip ateşli cumhuriyetçi ve Venizelosçu olan Papulas, 1935'teki başarısız darbe teşebbüsünün elebaşı sıfatıyla suçlu bulunup idam edildi.

5/42. Efzun Alayı'nın cesaretiyle nam salan komutanı Albay Nikolaos Plastiras (1883-1953). Emrindeki askerleri daha 1919'dan itibaren Anadolu seferinde kendilerini gösteren Plastiras, silah arkadaşları arasında "Kara Süvari", Türkler arasında ise "Şeytan Asker" lakabını almıştı. I. Kolordu'nun stratejik ihtiyatını teşkil etmek üzere 13. Tümen'den tefrik edilen Plastiras'ın alayı, Yunan ordusunun Eylül 1922'deki çöküşü esnasında düzen ve disiplinini sonuna dek muhafaza edebilen yegâne unsur oldu. Ateşli bir Venizelosçu olan Plastiras, Anadolu'da uğranan bozgunun hemen ardından düzenlediği askeri darbeye Yunanistan'da kraliyetli devirerek ikinci Hellen Cumhuriyeti'nin kuruluşunu hazırladı; II. Dünya Savaşı'nda Yunan direnişinin önderlerinden oldu ve 1945-52 arasında üç kere başbakanlık yaptı.

1919'da Anadolu harekâtı esnasında dinlenirken fotoğraflanmış bir Yunan çavuş. Şapkasıyla tam tekmil M1908 haki-yeşil üniforma giyiyor. Sağ kolundaki iki yatay şerit rütbesini gösteriyor. Bu şeritler, sınıf rengindeki bir altlık üstüne sarı yahut beyaz renkteydi. Kahverengi kösele palaskasında, atlı birliklere mahsus olup kapakları merkezden tek bir kayışla alttaki düğmeye iliklenen dört adet kütüklük göze çarpıyor.

Yunan ordusunun 1921 yılı başındaki erlerinin büyük kısmını 1917-18'de Selanik Cephesi'nde çarpışmış gedikliler teşkil ediyordu; hatta aralarında, 1920'de Güney Rusya'da Rus İç Savaşı'na müdahale etmiş birliklerde görev yapanlar bile vardı. Haziran 1921'de Yunan birinci sınıf kitalarını teftiş eden bir İngiliz subay, "ordu şahit olduğum bütün zamanlarından daha iyi bir savaş makinesine dönüşmüş" diye yorumda bulunmuştu. Ne var ki hemen ardından mevcudun büyük artışı, bu gediklilerin Yunan anakarası ile Anadolu'dan seferber edilen acemiler kütlesi içinde erimesine sebep oldu. Eski toprak askerlerden bazıları

Bir resmi geçitte ellerinde Mannlicher tüfekleriyle hazırola duran bu Yunan piyadeleri M1908 yazlık üniforma giymiş ve Fransız Adrian miğferleri takmışlar.

Balkan Savaşları'nda bile hizmet vermiş yaşlıca adamlardı ve savaş yorgunlardı; yeni seferber edilenlerden birçoğu ise evleri ve ocaklarını terk etmekte çok gnlszd.

Yunanlar ayrıca, ordularını Anadolu'nun zorlu arazisinde savaşabilecek şekilde teşkil etmekte de büyük zorluk yaşıdılar. 1921'deki çarpışmalar esnasında mo-

torlu araçları art arda pert ve yk hayvanları da telef olan Yunan ikmal sistemi birçok defa okt. Aşırı yarılan birlikler arasındaki iletişim zayıflığı da büyük bir problemdi. Her Yunan kolordusunda sadece bir telsiz takımı mevcuttu ve telgraf hatları, Yunan cephe gerisinde cirit atan gayrinizami Türk süvarisi tarafından sık sık kesiliyordu. Kötü cins atlara binen, kötü silahlı ve

Yunan askerleri, Anadolu'daki uzun yürüyüşleri esnasında bir dereden matalarını dolduruyorlar. Kimilerinin başında, kızgın Anadolu güneşli yüzünden hiç sevimyeyen, Fransız yapımı elik Adrian miğferi görülüyor; diğerkilerinde ise ense rtl M1908 asker şapkası var. Bazılarında İngiliz ordusundan ihtiyaç fazlası M1908 matalarını olduğu, ötekilerin de teneke mağrapalarını doldurdıkları fark edilebiliyor.

Dönemin bir kartpostalı üzerinde, mağrurca poz vermiş bir Eftzun askeri. Bu seçkin hafif piyadelerin kendilerine has kıyafetleri siyah püsküllü bir fes (*farizari*), etek kısmı uzun "dolama" ceket, kalın beyaz yünden uzun çoraplar ve ucu ponponlu olup çarık biçiminde imal edilen ağır kabarık ayakkabılardan (*tzarukhia*) müteşekkildi. Kütüklüklerinin şekli, 1917-18'de Makedonya Cephesi'nde ele geçirilen Alman malzemesinden geldiklerini düşündürüyor. Tüfek ise Yunan ordusunun standart piyade silahı olan M1903 Mannlicher-Schönauer dir.

kötü teçhiz edilmiş Yunan süvarisi Türk süvarisiyle başa çıkamıyordu. Örneğin, bazı Yunan süvari neferlerinin kılıç noksanlığından ötürü Lebel tüfeklerinin uzun süngülerini kullanmak zorunda kaldıkları rapor edilmişti. Yunan süvarileri ile uçaklarının doğru dürüst keşif yapamaması, yüksek komutanlığın savaş

sırasında birçok hayati hata yapmasına yol açmıştır.

Yunanların silahları çok çeşitliydi. Birçok subay ile erbaş Balkan Savaşları'nda veya Selanik Cephesi'nde tedarik ettikleri tabancaları kullanmaya devam ediyordu. Bunların daha eski modelleri arasında Fransız malı M1873 ve M1874 St. Etienne revolverleri; daha yeni, yarı otomatik modellerin içindeyse Avusturya malı M1905 Mannlicher ile Mannlicher-Steyr, Belçika malı M1903 Browning ve Danimarka yapımı 9 milimetrelik M1903 Bergmann-Bayard özellikle göze çarpar. Birinci sınıf Yunan kıtalarının başlıca piyade silahı, Steyr üretimi olan 6,5 milimetrelik M1903 Mannlicher-Schönauer tüfeğiydi. İlk savaş görevini Balkan Savaşları esnasında yapmış olan bu etkili silah, beş mermi alabilen bir hazneye sahip olup şarjörle dolduruluyordu. 1914'te biraz daha modernleştirilmiş bir versiyonu (M1903/14) hem piyade tüfeği hem de süvari karabinası tipleriyle hizmete girdi. Mannlicher tedariki Küçük Asya Ordusu mevcudunun şişmesine ayak uyduramayınca başka modellerden tüfekleri de hizmete almaktan başka çare kalmadı. Birinci sınıf kıtalar için hepsi de 8 milimetre kalibredeki ve Fransız malı olan M1886/93 Lebel ile 10.000 adet Berthier tipi silah (M1907/15 piyade tüfeği ve M1892/16 süvari karabinası) temin edildi. İkinci sınıf kıtalar ele ne geçerse onunla idare etmek zorundaydılar, bunların başında da kara barut yakan, 11 milimetre çaplı ve adi ateşli M1874 Gras geliyordu. Gras'ın tüfek ve karabına türevleri yüz yılın başından beri Balkan komitacıları arasında çok popülerdi. Bulgarlar ile Türklere ele geçirilmiş ganimet tüfekler diğer bir önemli silah kaynağıydı. Türklere zapt edilmiş, Gras'ın çağdaşı ve muadili. 0.45 kalibre Peabody-Martini tüfekleri büyük sayılarda hizmete sokuldu; 1886'da İngiltere'den satın alınmış olan ve dıştan bakınca Türk Martini'leri ile aynı görünen Martini-Henry mk. l'lerden 20.000 tanesi de bunları takip etti.

Anadolu seferi esnasında cephede poz veren beş Yunan jandarma askeri. Ortadakinin ceket kollarında çavuş olduğunu gösteren ikiye adet beyaz şerit var (Levha B1). Yünden mamul kışlık üniformanın sol omzu, jandarmanın alameti olan beyaz kordonlarla süslüdür; koyu mavi renk yaka klapaları gümüş düğmelidir ve şapkalarındaki tacı alameti de gümüşten dir. Atlı askerlere mahsus olup düğmesi altta yer alan mermi kütüklüğünden karın kısmına tek bir adet takılması göze çarpıyor. Büyük ekmek torbaları ve omuzdan çapraz asılı mataralar fark edilen diğer detaylardır.

Yunan ordusunun hafif makineli tüfeği, 1917'de hizmete girmiş olan Fransız malı M1915 CSRC (Chauchat) idi. Mitralyözlerin (ağır makineli tüfek) büyük kısmını Fransız yapımı M1907 St. Etienne teşkil ediyordu, ancak 160 tane kadar da Amerikan yapımı M1914 Colt silahı (M1895 "patates kazıcısı"nın 6.5 milimetrelilik versiyonu) mevcuttu. Küçük Asya seferinin başlarında, Türklerden ganimet alınan bir miktar Alman malı Spandau-Maxim MCo8 envantere eklenecekti. Bu ganimet Spandau'ların bir kısmı tamir

Yunan jandarmasında hizmet için gönüllü olmuş bir Pontuslu Rum, savaşın son yılı olan 1922'de Rumkøy'de fotoğraflanmış. Koyu mavi yaka klapaları ve beyaz renkli sol omuz kordonuyla tam tekmil jandarma üniforması giyiyor; ancak başında geleneksel Pontus başlığı var. Göğsündeki destek kayışlı iki fişek palaskası bölgeye özgüdür fakat bacaklarındaki tozlukları Amerikan ordusunun ihtiyaç fazlalıklarından gelme gibi görünüyor.

edildikten sonra geri hizmet birliklerine aktarıldılar. Bunlardan başka, Balkan Savaşları esnasında Bulgarlardan ele geçirilen veya Avusturya'dan satın alınan 400 adet Schwarzlose mitralyözü söz konusudur. Son bir ilginç ayrıntı olarak, yanlışlıkla 7.92 milimetre kalibrede sipariş edilen Fransız malı M1914 Hotchkiss silahları rapor edilmiştir.

Anadolu'nun kasvetli düzlüklerinde bir yerde Yunan askerleri, Fransız yapısı M1907 St. Etienne mitralyözüne talim ediyor. Yunanların I. Dünya Savaşı'na aktif katıldıkları 1917'den itibaren itilaf güçleri, iskartaya ayırdıkları bu gibi silahların Yunanistan'a hibe etmişlerdi. Kıyafetlerin pamuklu mu yoksa yünlü mü oldukları renklerinde ton farkından anlaşılmaktadır.

Küçük Asya seferindeki Yunan topçusu esas olarak, Fransız Schneider firması üretimi ve 7,5 santimetre çaplı Mo6/09 cebel topunu kullanıyordu. Ayrıca, I. Dünya Savaşı sonlarında Fransızların hibe ettikleri 6,5'lik Mo6 Schneider-Ducrest cebel toplarından da bir miktar mevcuttu. Mo6/09, Yunan ordusunun meşhur generallerinden Panagiotis Danglis'in tasarımı yaptığı çok başarılı bir silahtı. Ordunun büyümesiyle, Balkan Savaşları'nda kullanılmış olan 144 parça 7,5'lik M1897 seri ateşli sahra topundan hâlâ sağlam duranlar tekrar hizmete sokuldu. Ağır topların büyük kısmını, Fransız De Bange modeli adı ateşli 12'lik M1878'ler ile 15,5'lik M1881/1912'ler teşkil ediyordu. İngilizlerin 1917'de hibe etmiş oldukları 40 parça 6 pusluk (15,2 santimetre) M1896 obüsünden bazıları da Küçük Asya seferine gönderildi. Bunların yanı sıra, Osmanlı cephaneliklerinden ele geçirilen Alman ve Avusturya yapımı 10,5'lik ve 15,5'lik toplar vardı; ama bunlar kayıp kamalarının yerine yenilerinin takılması için Trakya'ya gönderilmiş olduklarından ötürü savaşta kullanılmadılar.

1919'da Anadolu'da savaşa giden Yunan askerleri, haki-yeşil yünden standart M1908 üniformayı birkaç küçük değişimle giyiyorlardı (Levha A1). Ordu

C

YUNAN RÜTBELİ ASKERLERİ, 1921-22

1: Korgeneral Nikolaos Trikupis (1868-1956)

Fransız harbiye mektebinde (*Ecole Supérieure de Guerre*) altı yıl eğitim gören Korgeneral Trikupis, muhtemelen Yunan ordusunun en iyi komutanları arasındaydı. Balkan Savaşları'nda kumay olarak hizmet vermiş ve I. Dünya Savaşı'nda Makedonya Cephesi'nde savaşmıştı. 1921'deki yaz taarruzunda 3. Tümen'e ve hem Kuzey hem de Güney gruplarına (fillen kolordolar) komuta etti; başarılı performansı üzerine de yıl sonunda I. Kolordu'nun komutanlığına getirildi. Büyük Taarruz esnasında da bu görevdeydi ve cephedeki en kıdemli Yunan subayıydı. Ne var ki keşif işlerini ihmal ettiği için hazırlıksız yakalandı ve bozgun esnasında 3 Eylül günü esir düştü. O arada Küçük Asya Ordusu başkomutanlığına atanmış olduğuna, esarete kendisini karşılayan Mustafa Kemal Paşa'dan öğrenecekti. Buradaki çizmimde, uzun etekli hantal paltoya göre cepheye daha çok tercih edilen kruvaze kısa paltoya resmedilmemiştir. Altın sırmalı apoletleri üstünde, paltó yakalarında ve dahi alttaki ceketinin klapalarında yer alan gümüş yıldızlardan rütbesi anlaşılmaktadır. Subay kasketinde generalere mahsus altın çene kayışı, siyah şerit ve altın taçlı mavi-beyaz-mavi milli alamet vardır. Çoğu general gibi teçhizatını Altına'nın en iyi asker mağazalarından satın almış olmalıdır.

2: Muhabereci albay

Güncellenmiş M1908 cephe üniformasının rütbelilere mahsus türünü giyen bu albaydaki yaka klapaları, muhabere sınıfının mavi rengine olup işker adet enlemesine altın sırmayı ve rütbesini gösteren üç küçük gümüş yıldızlı halızdır. Sol manşetindeki altın kenarlı ve içbükey üç adet şerit, altı aylık cephe hizmetine işaret ediyor. Rütbesi ayrıca, M1908 kasketindeki şeridin üzerinde yer alan beş siyah kordondan da anlaşılıyor. Kasket alametindeki taç altın kaplamadır. "Sam Browne" tipi kemerine M1912 Steyr yarı otomatik tabanca asılı.

3: Sancaktar, 33. Piyade Alay

Bu gedikli çavuş, Kral Konstantin'in küçük kardeşi Prens Andre'nin komutasındaki II. Kolordu'ya bağlı olan 5. Tümen'in bünyesindeydi. Karışık unsurlardan oluşan üniforması, genişletilen Yunan ordusunda giderek gelişen bir görünüm arz ediyor. Apoletlerinde kırmızı rakamlarla "33" yazılı olan ceket, Amerikan ordusunun ihtiyaç fazlası zeytuni renk üniforma stoklarındandır. Manşetlerdeki çavuş şeritleri, piyade ile Elzulanların kırmızı zemin üstüne sarı rengine. Kahverengi bollarla giyilen pantolon ve dolaklar standart haki-yeşil Yunan yün kumaşından. Yunan alay sancaktarında önün kırışık beltenin harf veya rakamla yünü; ordudaki resim ejderkatil Aziz Georgios'u tasvir ediyor ve ana motifi Rum Ortodoks haçı oluşturuyor.

mevcudunun şişmesiyle üniforma noksanlığı baş gösterince yabancı ülkelerden üniforma ithal edilmesi gerekti. I. Dünya Savaşı sona erdiğinde Amerikan ordusu muazzam miktarda ihtiyaç fazlası üniformayı Ortadoğu'ya yığmış; Türk, Gürcü ve Ermeni ordularını bile bu Amerikan malzemelerinden faydalanmıştı. Yunanlar da bol miktarda Amerikan kıyafeti satın alıp askerlerine giydirdiler (Levha C3). Önemli sayıda gök mavisi renk (*horizon-bleu*) Fransız üniformasının da Yunanlar tarafından sipariş edildiği bildirilmiştir. İngilizler, terhis olan Kanada kuvvetlerinin arkalarında bıraktıkları 2 milyon sterlin değerinde askeri malzemeyi Eylül 1919'da Yunanistan'a sattılar. Anadolu'daki hengâmede Yunan ordusunun ihtiyaç fazlası Amerikan, Fransız ve Kanada üniformalarını ne derece kullandığı kesin bilinmemektedir. Sert Anadolu kışında askerler standart M1908 paltoları yanında Kanada, İngiliz ve Amerikan kışlık kıyafetlerinden de faydalandılar. Kazak gibi başka tip kışlık kıyafetler, İtilaf Devletleri'nin ihtiyaç fazlası depolarından karışlanmış olabilirler; ayrıca askerlerin aileleri de kışlık yardımı yapıyordu.

7,5 santimetre kalibredeki Yunan M06/09 Schneider-Danglis cebel topu ve mürettebatı; 1921-22 kışı. Askerlerin paltoları standart M1908 modeli olmalıydı fakat bunların stoklarının azalması ve ordunun büyütülmesi sebebiyle İngiliz, Kanada ve Amerikan ordularının ihtiyaç fazlalarından palto ithal edilmesi gerekmişti.

ERMENİ ORDUSU VE YANCILAR

1: Pontuslu Rum çeteci

Ankara'ya karşı çete savaşı yürüten bu Pontuslu savaşı, Karadeniz'de âdet olduğu üzere baştan aşağı siyahlara bürünmüş (Levha G4 ile karşılaştırın). Başlık, giyenin keyfine göre çeşitli şekillerde bağlanabiliyordu. Hafif ceketine *konteş*, gömleğine *geleko* ve dar pantolonuna *zıpka* denir. *Meşte* adındaki tozlukları ile *tsapoulos* tabir edilir ayakkabıları tekmil yumuşak deriden mamuldür. Çoğu çeteci gibi cephanesini birkaç tane palaskada taşıyan bu *palıkarya*, şahsi malı olan 11 milimetre kalibredeki karabarıtlu ve adı ateşli M1874 Gras karabinasıyla silahlı. Öte yandan, Yunan ordusu da depolarındaki eski silahlardan ayırabildiğini Rum çetecilere dağıtmıştı.

2: Kürt aşiret mensubu

Milli Mücadele Kürt aşiretleri arasında aynılık yarattı; önemli bir kısmı bağımsız devlet peşinde koşarak Ankara'ya karşı isyan çıkarmış fakat bir o kadarı da direnişin yanında yer almıştı. Bu çizimde isyancı Kocgiri aşiretinin bir mensubu görülüyor. Ama Milli Mücadele yanında yer alan aşiret mensuplarının giyimi de farklı değildi. Geleneksel Kürt başlığı, olan poşu, keçe takke etrafına sarık gibi tülbent dolanmasıyla imal edilir. Kıyafetinin diğer unsurları uzun kollu beyaz gömlek üstüne giyilen pamuklu ceket, şalvar ve yumuşak deri çizmelerden oluşuyor. Beline doladığı ipek kuşağı şahsi eşyaları yanında hançerini de ihtiva ediyor. Elindeki M1890 Türk maverinin cephanesi tipik bir deri palaskada taşınmakta.

3: Ermeni piyade

1920'de Ankara'ya karşı kısa ve beyhude bir savaş açan Ermenistan Demokratik Cumhuriyeti'nin ordusu, pek az topu bulunan kalabalık ama kötü silahlı bir piyade kuvvetiydi. Bu ere askeri üniforma giydirilmiş olmakla beraber silah arkadaşlarından birçoğu sivil kıyafet giyiyordu. Rus tarzı şapkasında kırmızı-turuncu-mavi renk Ermeni milli alamelte görülüyor. Üstüğü de Rus modeli *gimnastyorka*'dır (köylü gömleği) fakat pantolonu ve kayışlı teçhizatı Kanada ordusunun ihtiyaç fazlasındandır. Tüfekler de çeşitli tiplerdeydi; en yaygın model tabii ki Çarlık ordusunun M1891 Mosin'iydi ama çizimde görülen Kanada malı Ross Mk.III de kullanıldı.

4: Türk çeteci, Doğu Trakya

Milli Mücadele'nin esas cephesini Batı Anadolu teşkil etmekle beraber Trakya'da da işgalci Yunan ordusu ile Türk direnişçileri karşı karşıya gelmişlerdi. Yunanlardan nefret eden Bulgarlar Türklerle yardım ettikleri için direnişçilerde Bulgar kıyafet ve teçhizatı görmek mümkündür. Bu çetecinin taktığı deri miğfer, İstanbul İttaiyecilerinin miğferi zannedilmiştir ama bu doğru değildir; söz konusu başlık, 1920'ler ve 30'larda faaliyette gösteren diğer Makedonluk ve Bulgarluk çetecilerinde de görülen ceket ve pantolon, beyaz kumaştan mamul tipik Balkan tozlukslarıyla tamamlanıyor; kundra ise çarvılı denilen ve Bulgar ordusunun dahi başlıca ayakkabısını teşkil eden köylü çarlığıdır. M1895 Mannlicher karabina ile bunun cephanesinin taşındığı kütüklükler ve palaska Bulgar yardımıdır.

Yunanlarla işbirliği yapmayı seçen Çerkezlerden bir grup atlı, 1921'de yanlarında bir Yunan subayıyla fotoğraflanmışlar. Hepsini de astragan kalpak takmışlar ve kısa ceketleri, bellerindeki Çerkez hançerleri ile deri palaskalarını kısmen örtüyor. Karabinalarını muhtemelen kendileri getirmişlerdir zira bu tarihte Yunan ordusunun elinde ayıracak neredeyse hiç modern silah kalmamıştır.

1919'da kış bastırırken Yunanlar İngilizlere başvurarak 200.000 çift yün çorap talep ettiler; ancak bu ve benzeri diğer siparişlerinin zamanında cepheye varıp varmadıklarını bilmiyoruz.

İzmir'in işgali esnasında neredeyse bütün Yunan askerlerinde köseleden mamul M1908 teçhizat vardı. Sırt çantası bulunmayan birçok asker şahsi eşyalarını dürülp sarılmış bir yer örtüsü yahut battaniyenin içinde taşıyordu. Savaş şiddetlendikçe Anadolu'ya sevk edilen taze ihtiyat birlikleri çeşitli kaynaklardan tedarik edilmiş teçhizatla donatıldı. Bunların içinde Osmanlı ve Bulgar ordularından ele geçirilmiş, 1916'da Korfu Adası'na sığınan Sırp ordusu kalıntılarının geride bıraktığı ve Makedonya Cephesi'nde görev yapan İngilizler ile Fransızlardan kalma malzeme de vardı. Bazı Yunan birlikleri gaz maskeleriyle teçhiz edildiler ve zehirli gaz karşı talim gördülerse de Türklerle savaşta bunların kullanılmasını gerektirecek bir durum yaşanmamıştır.

Anadolu üzerinde hak iddia edenler sadece Yunanlar değillerdi; 1918-20 yılları arasında hayatını

sürdürmüş olan kısa ömürlü Ermenistan Demokratik Cumhuriyeti de Anadolu direnişiyle karşı karşıya gelmişti. Ermenistan Cumhuriyeti ilk kurulduğu esnada ordusu 16.000 asker ile 800 subaydan ibaretti; bu subayların hepsi de 1917 öncesindeki Çarlık ordusunun gediklileriydiler. 1919'a kadar asker sayısı 25-30.000'e, Türklerle savaşın tekrar başladığı 1920'de ise 40.000'e çıktı. Ne var ki Ermeni ordusu varlık gösterdiği süre boyunca sürekli bir silah ve teçhizat eksikliğinden mustarip oldu. İngilizler 1918'de Ermenilere top gönderecekleri sözünü vermişler ama sonra bu silahların Rusya'daki karşıdevrimci Beyaz Ordulara sevk edilmesi büyük hayal kırıklığı yaratmıştı. Ermeniler 1920'de Türklerle karşı savaşlarında hızlı bir yenilgiye uğrayınca İngiltere'nin ihtiyaç fazlası askeri malzemelerinden satın alınabilmesi için hem Ermenistan'da hem de diasporada 1.250.000 Amerikan doları para toplandı. Ne var ki bu parayla alınan silahların ancak yüzde 60 kadarı Ermenistan'a ulaşabildi ve bunların içinde hiç top bulunmuyordu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son sultanı Mehmed Vahdeddin (VI. Mehmed, 1861-1924). Sultan Abdülmecid'in sonuncu ve en küçük oğlu olan Vahdeddin, tahta çıkış olasılığı çok az görüldüğünden kendisini bekleyen duruma tamamen hazırlıksızdı. Yerli ve yabancı gözlemciler tarafından kararsız biri olarak tasvir edilen Vahdeddin, Osmanlı çöküşü ardından tahtını ve elde kalan toprakları korumanın tek yolunun İtilaf Devletleri'yle tam işbirliği olduğu kanaatindeydi. Bu minvalde Anadolu direnişinin karşısında yer alması Osmanlı hanedanının kalan bütün meşruiyetini yok etti ve 1922'de saltanatın lağvedilerek kendisinin sürgüne gönderilmesiyle sonuçlandı. İtalya'nın San Remo şehrinde sürgündeyken öldü.

TÜRK KUVVETLERİ

1918 yılında İstanbul'daki saltanat hükûmetine sadık askeri kuvvetler, şehri işgal eden İtilaf güçlerinin sınırlamaları ve istekli asker yokluğundan ötürü hayli kısıtlıydı. Ne de olsa Türklerin büyük kısmı, İstanbul ordusuna katılanları işbirlikçi hainler olarak görüyordu. 300 mevcutlu Ertuğrul Süvari Alayı hariç diğer saltanat birliklerinin devlet binalarını korumaktan daha fazla bir askeri işlevi olması düşünülmemişti. 1920'de

Bu süvari askeri, İstanbul'da kuşatılmış padişahın emrindeki pek az askeri birimden biri olan 300 mevcutlu Ertuğrul Süvari Alayı'na mensuptur. Muhteşem sıyah atlara binen Ertuğrul Alayı askerleri başkentte sık sık açık mavi tören üniformalarıyla boy gösterirlerdi (Levha E2 ile kıyaslayın).

Sultan Vahdeddin, İtilaf güçlerinin telkiniyle, Anadolu direnişini bastırmakta kullanılacak bir sözde "Hilafet Ordusu" kurma emri verdi. Bu kuvvetin komutanlığını Süleyman Şefik Paşa yapacaktı. Nisan 1920'de resmen oluşturulan ve en fazla 4.000 kadar adam toplayabilen Hilafet Ordusu, Milli Mücadele'ye karşı ancak iki ay dayanabildiği harekâtında büyük bir hezime uğradı. Askerlerinin zaten zayıf olan morali direniş kuvvetleriyle karşılaştıkları an çöktü ve bunların ezici kısmı taraf değiştirerek milli kuvvetlere katıldılar. Hilafet Ordusu 25 Haziran'da lağvedildi.

Saltanat kuvvetleri 1918 öncesindeki Osmanlı üniformaları ile rütbe işaretlerini kullanmaya devam etmişlerdir.* Milli kuvvetlerin İstanbul'u kurtardıkları 1922 yılına dek bu kuvvetler I. Dünya Savaşı'nın

* Bkz. David Nicolle, *The Ottoman Army 1914-18, Man-at-Arms* 269.

Mustafa Fevzi Paşa (1876-1950), Anadolu direnişine katılan en kıdemli ve yüksek rütbeli Osmanlı askeriydi. Balkan Savaşları'nda Vardar Ordusu'nda görev yapması ardından 1915'te Çanakkale Cephesi'nde V. Kolordu komutanlığını üstlendi ve Kırte muharebelerini kazandı. 1918-19'da Osmanlı ordusunun reis paşası (genelkurmay başkanı), 1920'de ise Harbiye nazırı oldu. İtilaf kuvvetlerinin İstanbul'u resmen işgali üzerine Anadolu'ya geçerek direnişe katıldı ve Ankara Hükümeti'nin millî müdafaa vekili (millî savunma bakanı), 1921'de de millî ordunun reis paşası yaptı. Savaşın sonunda rütbesi mareşallığa yükseltilen Fevzi Paşa, soyadı kanunundan sonra Çakmak soyadını aldı ve 1944 yılında yaş haddinden emekli olana dek cumhuriyet ordusunun genelkurmay başkanlığını yürüttü. Fevzi Paşa soğukkanlılığı ve vakarıyla ilham veren yetenekli bir asker olmasının yanı sıra çok da dindardı. Zabitlerin siyasete bulaşmasını da kesin surette yasaklamıştı.

meşhur Enveriye (kabalak) serpuşunu giydiler. Görgü tanıklarının tasvirlerine göre Enveriye'nin yanı sıra, kimi zaman tülbenlerle sarılan eski moda kırmızı veya haki fes de kullanmışlardır. Zabitleriyse atışkes önce-si tiplerdeki astragan kalpaklar veya zabitlere mahsus yüksek kalite Enveriye serpuşları takmışlardı.

İtilaf güçlerine meydan okuyan Türk kuvvetleri hem nizami hem de gayrinizami askerlerden oluşmaktaydı. Direnişin ilk yılında faaliyet gösterenlerin neredeyse

tamamı gayrinizami çetecilerdi; sadece liderleri arasında, lağvedilmiş Osmanlı ordusuna mensup birkaç zabit bulunuyordu. 1920'den itibaren nizami bir millî ordunun kurulmasıyla kifayyetli çetecilerin büyük kısmı gönüllü yahut zorla düzenli ordu saflarına katıldılar.

Mayıs 1919 itibarıyla, I. Dünya Savaşı seferberliği esnasında 560.000 mevcuda kadar çıkmış olan Osmanlı ordusundan geriye ancak dağınık kalıntılar kalmıştı. Trakya, İstanbul, Çanakkale ve Batı Anadolu

E HİLAFAF ORDUSU

1: Onbaşı, Kuvva-yı İnziyatıye

Millî Mücadele'yi bastırmak üzere 1920 yılında İstanbul'da kurulan bu kısa ömürlü tenkil kuvveti genellikle mütareke öncesinin Osmanlı üniformalarını giyiyordu. Bu askerin başındaki kabalak (Enveriye) ile üzerindeki yün ceket, pantolon ve dolaklar koyu haki renkte. Yeşil apoletlerinin üzerindeki birer sarı çizgiden ibaret bulunan rütbe işareti de 1918 öncesi sisteme göre. Öte yandan teçhizatı tam olarak I. Dünya Savaşı döneminden sayılmaz, özellikle de sivil tarz fişek palaskası Kuvva-yı İnziyatıye'nin derme çatma karakterini yansıtır. İtilafçıların izni ve telkiniyle verilmiş olan silahlı, mütarekeden sonra depolara kilitlenen M1890 Türk maverlerinden biri olmalıdır.

2: Mülazım, Hassa Piyadeleri

Hassa birliği, işgal altındaki İstanbul'da hâlâ bir sultan olduğunu göstermeye yarayan en fark edilir alametlerden biriydi. Bu zabitin resiminde görülen ve I. Dünya Savaşı'nda kullanıma girmiş olan büyük üniformasının tasarımları erat ile zabitan için temelde aynıydı fakat bazı yüksek rütbelilerin pantolonlarının dikiş yerine kırmızı şerit çekirdikleri oluyordu. Zabitlere mahsus kalpakta Osmanlı devlet arması, eratin kalpaklarında ise piriñ ay-yıldız vardı. Rengârenk görüntülerine rağmen bu muhafız askerlerinin salt tören kıtası olmadıkları bu mülazımın elindeki yarı otomatik C96 Mauser tabancasından anlaşılabilir. Büyük üniforma kemerinden sarkan kılıç, M1909 modelinin küçük zabitlere mahsus türüdü.

3: Çerkez başıbozuk, Kuvva-yı Ahmediye

Hilafetçi Çerkez ağası Ahmed Anzavur, millî direniş bastırmak için 1920'de bu kuvveti meydana getirmişti. Çerkez ve Abhazlardan seçtiği askerleri ellerine düşen herkese yaptıkları büyük zulüm ve eziyetlerle nefret topladılar. Anzavur'un adamlarının kıyafetleri etnik kökenlerine göre değişiyordu; buradaki çizimde büyük kısmının tercih ettiği geleneksel Çerkez kıyafeti tasvir edilmiştir. Mavi renkli ve uzun Çerkez paltosundan üçüncü sınıf P.D.F. tırnağı, bel bir çakmak, Baskı, bir astragan kalpak, kundurayı ise yumuşak deriden binici çizmesi teşkil ediyor. Silahları M1890 maver tüfeği, Çerkez kılıcı ve Kafkas hançerinden oluşmakta. Sahaya indigi zaman daha da fazla sayıda fişek palaskası kuşanıyor olmalı zira kıyafetine dikilmiş fişeklikler sadece süs amaçlı.

bölgelerinde mevzilenmiş 35.000 kadar asker vardı. Doğu'nun Kürt illerinde 8.000 asker bulunuyordu. En iyi teçhiz ve teşkil edilmiş birlikler, Azerbaycan'dan geri çağırıldıktan sonra Erzurum'da konuşlanan 30.000 mevcutlu XV. Kolordu'ya mensup olanlardı. Güney Anadolu'daki Kilikya'da ise, birçok Suriye kökenli olan 18.000 asker vardı.

İzmir'e çıkan Yunan ordusu, işte bu yukarıda sayılan Osmanlı "mütareke" ordusundan hemen hiç mukavemet görmedi. Yegâne silahlı direnişi, yerel eşraftan reislerin derme çatma duklukları vatansever çeteler gösteriyordu. Batı Anadolu dağları ezelden beri "yarı siyasi" eşkıyaların yuvasıydı; bunlar 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başında Osmanlı jandarmalarıyla sonu gelmez çatışmalara girmişlerdi. Her ne kadar adam kaçırma ve soygunla geçinseler de genellikle zengin tüccarlar ile toprak ağalarını hedef almaya dikkat ettikleri için yok-sul köylülerin gözünde Robin Hood gibi bir üne sahiptiler. Osmanlı İmparatorluğu I. Dünya Savaşı'na girdiği vakit bu eşkıyaların büyük kısmı askerlik hizmetinden kaçındı ama her ne kadar kanun, kural ve devlet tanımaz adamlar da olsalar, işgalci Yunanlarla savaşmaya fazla-

siyla hazırlardı. 1919'da yaklaşık 5.000 kadar olan sayıları, terhis edilmiş askerler ve diğer gönüllülerin safalarına katılmasıyla yaklaşık bir yıl içinde üçe katlandı.

Batı Anadolu'nun yanı sıra, Kilikya ve Kuzey Irak'ta da işgalci Fransız güçlerine karşı savaştan çeteler mevcuttu. Fakat bunların başlıca farkı, emirlerini Mustafa Kemal Paşa'dan alan Türk zabıtlarının idaresinde olmalarıydı. Kilikya'daki en çetin çarpışmalar, Fransızların kurduğu Ermeni Lejyonu'na karşı verildi.

Rüşeym halindeki milli ordu bu çetecileri bünyesine katmakta birçok sorun yaşıdı. Tabiatları itibarıyla başıbozuk ve dik başlı olan gayrinizamiler, askeri disiplini girip zabıtlardan emir almaya direniyorlardı. Çetecilere katılan bir gönüllü mücahit "mükemmel teçhizat, güzel bir at, gümüş kabızlı kamçı ve parlayan fişeklerle dolu bir palaska" sahibi olmayı ümit edebirdi. Maaşı alelade bir ordu neferinin üç katıydı ve en önemlisi zamanında ödeniyordu. Katlanması gereken zorluklar da çok daha azdı: Çeteciler vur-kaç taktiklerini uygulayan hareketli savaşçılar olduklarından daha güçlü düşmanla karşı karşıya gelirlerse, nizami askerlerin aksine ölene kadar direnmek veya intihardan

F

KUVVA-YI MİLLİYE, 1920-21

1: Hamdi Bey

Anadolu direnişinin ilk aşamalarında öne çıkan Kuvvaci komutanlardan Hamdi Bey'in paramiliter tarz kıyafeti, üst ve orta sınıf Türklerin Batılılaşma derecesini de göstermesi açısından ilginçtir. Hamdi Bey çizgili sivil pantolonu üstüne askeri kesim bir ceket giymiş ve botlarını Osmanlı ordusundan almına kayışlı tozlu kollarla tamamlamış; dübünü de askeriye menşeli. 7.65 kalibre M1903 maver tüfeği için cephaneyi beline taktığı fişek palaskasında taşıyor. Kendisini bir Yunan zabıtlından ele geçirilmiş yarı otomatik Steyr tabancasıyla silahlı gösteren fotoğrafı da mevcuttur.

2: "Kara Fatma" Fatma Seher Hanım

Milliciler arasında büyük ün kazanıp kutlanan bu meşhur Kuvvaci kadın komutan, başına Güney ve Güneydoğu Anadolu'da pek tutulan Arap kefiyesi takmış. Bazı zamanlar sivil ceket giye de genellikle üstüne uyacak biçimde tadil edilmiş askeri ceket ve pantolonu tercih ederdi. Çizmeleri de askeri tipte. Kimi fotoğraflarında, fişek palaskasına sıkıştırdığı bir P08 Luger tabanca ile kırbaç görülür. Çeşitli tipte tüfekleri vardı ama en tercih ettiği silah M1905 Mauser karabinaydı.

3: Sancaktar, Kılıç Ali Müfrezesi, Kilikya

Güney vilayetlerinde Fransızlara ve onların Ermeni müttefiklerine karşı savaştan bazı Kuvvacılar bir tür üniforma giymişlerdir. Bu sancaktar ise sivil kıyafetlidir. Beyaz zemin üstüne kırmızı ay-yıldızdan ibaret olan kolları hariç Kuvvacıların almet taktıkları hemen hiç görülmez; anlaşıldığı kadıyla bu kollukların da büyük kısmı Fransızlara karşı konuşlanan çetelere mahustur. Bir fotoğraftan kopya edilmiş olan bayrak askeri tipte değildir. Silah ise, Kilikya'daki işgal kuvvetinin büyük kısmını teşkil eden Fransız sömürge askerlerinden ele geçirilmiş bir M1886/93 Lebeli tüfeğidir.

4: Batı Anadolu Kuvvaci

Kuvvacıların giydikleri çok çeşitli türdeki yerel ve etnik kıyafetlerden ötürü bir çetenin görüntüsü diğerine nadiren benziyordu. Bu çetecinin başında, çiçek desenli bir tülent sarımsık kırmızı fes vardır. Çifte göğüsle gömleğinin üstüne kara bir cepken giymiş, çakırının beline de birkaç tane kuşak dolamış. Öte yandan bu egzotik görüntüsü son derece aldatıcıdır: Batı Anadolu çetecilerinin önemli bir kısmı, uzun yıllar boyunca Osmanlı iktidarıyla kedi-fare oyunu oynamış olan korku verici eşkıyalardı. Nitekim muhtemelen öldürdüğü bir Osmanlı jandarmasından zapt edilmişse Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://tanev.org> kapığı da alışılmadık derecede geniştir.

M1903 model Mauser tüfeği ve atıyla birlikte poz vermiş kara yağız bir Kuvva-yı Milliye çetecisi; 1919-20. Kuvvacıların büyük bir kısmı, Osmanlı ordusunda zorunlu askerlikten kaçmak için Batı Anadolu tepelerini mesken tutmuş eferdi; ama Yunan istilası ile millî ordunun derlenip toparlanması arasında geçen süre boyunca Türk direnişinin belkemiğini de bu kanun kaçakları teşkil edecekti. Nizami kuvvetlere katılmayı reddeden birçoğunun zor kullanılarak zapturapta alınması gerekti.

Soldaki çeteciye mukabil neredeyse tam anlamıyla askeri üniforma giymiş ve iyi silahlanmış bir Kuvva-yı Milliye komutanı. Muhtemelen sabık Osmanlı ordusunun zabıtlarından biri olan bu komutanın başında astragan kalpak, üstünde hafif bir ceket ile yün pantolon ve dolaklar, ayağında ise çarık görünüyor. Mauser tüfeği haricinde sağ kalçasına Alman malı bir uzun saplı el bombası, sol kalçasına da yarı otomatik P08 Luger tabanca asılı. Tüfeği için bolca cephaneyi göğsüne üst üste sardığı üç ayrı palaskada taşıyor; deriden imal edilmiş bu palaskaların kayıp düşmesini bir omuzdan aşırılmış olan ince bir destek kayışı önlemekte.

farksız taarruzlar düzenlemek zorunda değillerdi; baş-
ka bir gün savaşabilmek için geri çekilirlerdi.

Anadolu kadınları, Milli Mücadele'ye çok önemli bir destek verdiler. Silah atölyelerinde işçilik yaptıkları gibi ordunun ikmal sisteminde ciddi bir unsuru teşkil ediyorlardı. Hatta bazı kadınlar çetelere katılıp elde silah mücadelede bulundular; bunların kimisi kocalarının yanında savaşmış kimileri de bizzat kendi çetelerine komuta etmişlerdi. En cüretkâr kadın çetecilerden biri, "Kara Fatma" adıyla nam salan Fatma Seher Erden idi (1888-1955). Erzurum doğumlu olan Kara Fatma, Balkan Savaşları'nda kocasıyla birlikte silaha sarılmış ve I. Dünya Savaşı'nın Kafkas Cephesi'nde tamamı kadınlardan oluşan küçük bir çete kurmuştu.

Eşinin 1920'de Ermenilerle mücadelede ölümünden sonra, oğlu ve kızının da dahil olduğu 35 kişilik çetesini Yunanlara karşı savaşa götürerek 1921-22'de birçok çatışmada yer aldı. Sonunda Yunanlara esir düştüyse de

Savaşın erken safhalarından itibaren Yunanlara karşı direniş yürüten efsanevi Kuvva-yı Milliye çetecilerinden Demirci Mehmet Efe (1883-1961). Ne var ki, emrindeki 300 atıyla beraber Afyonkarahisar bölgesinde milli orduya katılması için verilen emre itaatsizlik edince, Aralık 1920'de Cenup Grubu Komutanı Miralay Refet Bey (Bele) tarafından tutuklandı. Adamlarından yaşları uygun olanlar orduya katıldı ve geri kalanı da terhis edildi.

kaçmayı başarmış ve savaşın sonunda Türk ordusu tarafından İkinci Mülazım rütbesiyle onurlandırılmıştır. Bir diğer ünlü kadın mücahit, "Tayyar" lakabıyla

Milli Mücadele esnasındaki faaliyetleriyle günümüzde bile büyük tartışma konusu olan, Kuvva-yı Seyyare'nin kurucusu ve komutanı Çerkez Ethem Bey (1886-1948). Çerkez Ethem, Ankara Hükümeti'nin ölüm kalım savaşı verdiği dönemde patlayan isyanları bastırmakta hayati bir rol oynamış acımasız ve amansız bir komutandı. Fakat başarıları kendisini dev aynasında görmesine neden oldu ve düzenli orduya katılma emrini reddederek isyan bayrağını açtı. Hızla yenilince de önce Yunanlara sığındı ve ardından, sürgünde ömrünü tamamladığı Ürdün'e yerleşti. Bu fotoğrafında Çerkez âdetlerince baştan aşağı siyahlara bürünmüş olarak görülüyor. İki palaska dolusu fişek, Yunan ordusundan ganimet bir Mannlicher tüfeği, P08 Luger tabancası ve bir Çerkez kamasıyla silahlı.

ünlenen Osmaniyeli Rahmiye Hanım'dı. 1920 yılın-da Hüseyin Ağa'nın direnişi çetesiine katılan Tayyar Rahmiye, Fransız depolarından 80 tüfek ile 2 mitral-yözün ele geçirildiği bir baskın esnasında iki yaralı yoldaşını kurtarmak için öne atıldığı vakit şehit oldu.

Sayılan çok çeşitli gayrinizami gruplar öyle ya da böyle milli orduya dahil edilirlerken bir grup kendini ayrı tutmuştu; bu, Bandırma eşrafından Çerkez Ethem Bey (1886-1948) komutasındaki Kuvva-yı Seyyare idi.

Geleneksel kıyafetleri içindeki Kürt aşiret mensupları. Bu acımasız görünüşlü adamlar bağlar dolusu fişek ve Mauser tüfekleriyle silahlılar. Dış görünüşleri kimin tarafında olduklarına dair hiç ipucu vermiyor. Milli Mücadele'nin başlarında Ankara'ya karşı çıkan isyanlardan bazıları bağımsızlık peşindeki Kürt aşiretlerinin eseri idi.

Kısa bir süre için de olsa, Mustafa Kemal Paşa'nın milli mücadele aleyhindeki isyanları bastırmakta kullandığı başlıca vurucu birliği teşkil eden Kuvva-yı Seyyare, gücünün zirvesindeyken 2.100 yaya ile 1.300 atlı savaşçıya, bir tane sahra ile dört parça cebel topuna ve sekiz tane mitralyöze sahip bulunuyordu. Ne var ki Ethem Bey, kardeşlerinin de körüklemesiyle hırsına yenik düştü ve milli orduya katılmayı reddederek isyan bayrağını açtı; fakat yenildi ve Ocak 1921'de Yunanlara sığınmak zorunda kaldı.

Hep birlikte Kuvva-yı Milliye (Milli Kuvvetler) adı verilen bu Anadolu direniş savaşçıları, sivil kıyafetler

giyiyorlardı. Geleneksel giysiler bölgelere ve etnik gruplara göre büyük çeşitlilik gösterdiği için "ortalama" bir Kuvvacı tasvir etmek pek mümkün değildir (ilgili levhadaki çizimlere bakınız). Osmanlı ordusundan kalma kıyafetler mümkün oldukça çok kullanılıyordu, dolayısıyla birçok direnişinin sivil-askeri karışık bir görüntü sergilediği anlaşılmaktadır. 1918 sonrasında direnişe katılan gedikli askerler yanlarında şahsi askeri malzemelerinden mümkün olduğunca çok getirmiş olmalıydı; ancak eski üniformaları 1919'dan sonra herhalde artık kullanılamayacak kadar parçalanmış vaziyetteydi. Birçok Kuvvacı eşkıyalıktan geldiği için bunların genellikle güzel bir çift fişekliği oluyordu. Gayrinizamilerin kullandıkları görülen yegâne tekdüze işaret, beyaz kumaş üstüne kırmızı ay yıldız boyanarak veya dikilerek imal edilen kol bantlarıydı (Levha F3).

1920 yılında ortaya çıkan milli ordu, Osmanlı ordusunun enkazından ayağa kaldırılmış ve büyük ölçüde derme çatma bir kuvvetti. Saflarını dolduran çeşitli etnik gruplar, bir görgü tanığı tarafından "Sünniler, Aleviler, Türkler, Kürtler, Abhazlar, Tatarlar, Boşnaklar, Lazlar, Pomaklar ve Araplar" diye sıralanmıştı. 1919'da sadece 5.000 askeri olan milli ordunun mevcudu, I. Dünya

Savaşı esnasında İttihatçıların teşkil ettikleri muazam derecede etkili seferberlik merkezleri sistemi sayesinde, 1920 sonu itibarıyla her sınıf ve rütbeden 86.515 kişiye çıktı.

1920'de, ordunun belkemiği olan fırkalar (tümenler) sadece ismen fırka olup gerçekte 2.500-3.000'den fazla askere sahip değillerdi; hatta bazıları 300-700 kişilik mevcutlarıyla ancak tabur sayılabilirlerdi. 1921'deki derlenip toparlanma esnasında fırka mevcudu 5.000 asker olarak sabitlendi. Her biri üç taburdan oluşan üç alaydan kurulu fırkalar, olanaklar el verdikçe, bir topçu unsuru ve bir hücum kıtası ile takviye edileceklerdi.

Karargâhlarının önünde poz veren bu askerler, savaş esnasında Türk ordusunun genel görünümünü yansıtır şekilde, hakinin değişik tonlarındaki üniformalar giymişler. Birçoğu, millî orduya has yeni kumaş serpuşun çeşitli boy ve şekillerde imal edilmiş örneklerini takıyor; bunların ay-yıldız armalarının doğrudan kumaşa raptedildiği görülmüyor. Sol taraftaki zabitlerden bazıları, savaşın ilk yıllarında Türk rütbeli askerlerinin en çok tercih ettiği başlık olan kalpak takmışlardır. Birkaç askerin deri palaskalarında Alman malı uzun saplı el bombaları asılıdır.

Fırka teşkilatı ayrıca birer bölük süvari, istihkamcı ve sıhhiyeciyi de içermekteydi. 1922'de bu yapılanma tekrar gözden geçirildi: Fırkalar şimdi dokuz tabura taksim edilmiş toplam 9.000 askerden oluşacaklar (ancak cephedeki ortalama mevcut 7.500 civarındaydı) ve 12 namlulu bir topçu alayı ile desteklenecekti. Milli ordu 1922'de Büyük Taarruz'u başlattığı esnada bütün mevcudunun 207.940'a ulaştığı; toplam 100.530 tüfeğe, 2.025 hafif makineli tüfeğe, 835 mitralyöze ve her türden 323 parça topa sahip olduğu rapor edilmiştir.

Millî Mücadele hükümeti orduyu tam seferberlik gücüne çıkartmak için sadece çetecileri silahlaltına almakla yetinemezdi; bir noktadan sonra zorunlu asker-

liği yeniden yürürlüğe sokmak gerekecekti. Bu yapıldığı vakit, yaş hadleri 18-60 arasını kapsayacak şekilde genişletildi. Askere zamanında maaş ödenememesi çok büyük bir sorundu, öyle ki cephe komutanları durumun düzeltilmesi için Ankara'ya arzuhal üstüne arzuhal yağırdıyorlardı. Para sıkıntısının, 1921 boyunca ve 1922 başında süren yüksek firar oranındaki birkaç temel sebepten biri olduğu anlaşılmaktadır. Neyse ki Büyük Taarruz başlayana kadar çoğu sorunlar çözülmüş ve Mustafa Kemal Paşa ile zabitleri demir gibi bir disiplin tesis etmişlerdi.

Millî ordu Mart 1921'de üç cepheye taksim edildi. Ermenilere karşı kurulan Şark (Doğu) yahut Kafkas

Cephesi'nde toplam 15-20.000 askere sahip Üçüncü ve On Beşinci "ordular" görev alıyordu. Yunanlar karışındaki Garp (Batı) Cephesi, Şimal (Kuzey) ve Cenup (Güney) gruplarına ayrılmaktaydı. Şimal Grubu'nda toplam 13.000 asker eden 1., 4., 11., 24. ve 61. fırkalar; Cenup Grubu'nda ise hep beraber 11.000 asker gücündeki 8., 23. ve 57. fırkalar ile 12., 14. ve 18. livalar (tuğaylar) bulunmaktaydı (bu livalar sonradan takviye edilip fırka yapılmışlardır). Kilikya bölgesi, 17.000 mevcudlu XIII. Kolordu'ya emanetti; kolorduyu teşkil eden 2. ve 5. fırkaların askerleri büyük çoğunlukla Suriyeliydiler.

Türk direnişinin Temmuz 1921'de uğradığı son derece ciddi Kütahya ve Eskişehir yenilgilerinden sonra Sakarya Nehri'ne çekilmek zorunda kalan milli ordunun mevcudu 70.000'den 30.000'e kadar düştü; fakat Ankara'nın insanüstü çabasıyla, Eylül ayındaki kader belirleyici Sakarya Muharebeleri öncesinde asker sayısı tam üç kat artırıldı. Ardından, bir sonraki yılın

yaş ayları için planlanan Büyük Taarruz'a kadar ordu çok etkileyici bir dönüşüm geçirdi; özellikle de topçu ve süvari talimine büyük ağırlık verilmişti. 1920'de Ankara'da bir zabıt okulu açılmış ve bu kuruluşun ilk mezunları aynı yılın 1 Kasım günü birliklerine katılmışlardır. 1922'ye gelindiğinde, Yunan komutası Türk askerlerinin kâfiyetinde siper kazma ve makinelî tüfek nişanlama gibi çok temel taktik becerilere dek uzanan çarpıcı bir iyileşme teşhis edilmekteydi. Yunanlar bu gelişimi inatla yabancılardan dış yardıma hamletseler de "yeni" milli ordunun Osmanlı ordusunda yetişmiş çok tecrübeli ve profesyonel Türk zabitlerinden başka mimarı yoktu.

Osmanlı süvarisi 1918 öncesinde de iyi bir üne sahipti fakat I. Dünya Savaşı esnasında hiçbir cephede, büyük etki yapacak miktarda süvari toplanamamıştı. Milli Mücadele'de durum bambaşka oldu ve Türk atlıları hayatı bir rol oynadılar; onların hareketliliği ve

G MİLLÎ ORDUNUN ZABİTLERİ VE SEÇKİN KITALARI, 1921-22

1: Piyade yüzbaşı

1920 yılının sonuna dek milli ordu zabitleri başlarına kalpak ve I. Dünya Savaşı'ndan kalma kabalıklar takmışlardı; bu tarihten sonra ise bunların yerini giderek, resimde görülen cemaliye aldı. Osmanlı donanması zabitelerinin taktığı sert gövdeli ve ksa, silindirik (yahut "hap kutusu") biçimli serpuşun orduya uyarlanmış hali olan cemaliye, ismini 1914-18 arasındaki Osmanlı bahriye nazırı Cemal Paşa'dan almıştı. Yüzbaşının rütbesi, yünü ceketinin üçgen biçimli ve yeşil renkli klapalarında yer alan üç küçük yıldızdan anlaşıyordu. Cemaliyesine çepçevre sarılmış yeşil renkli kordon da dikkat çekici. İsmet Paşa'nın kurmay heyeti mensubu olarak dürbün ve harita çantası dahil tam tekmil Osmanlı ordusu teçhizatına sahip. Belindeki Türk modeli yanı otomatik P08 Luger tabancası millici zabitelerin sevdiği bir beylik silahtı.

2: Mirilva İsmet Paşa (İnönü, 1884-1973)

20. yüzyıl Türkiye tarihini Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte biçimlendiren iki isimden diğeri, İsmet İnönü idi. İzmir'de doğan Mustafa İsmet, Osmanlı ordusunun büyük reformcusu Ahmet İzzet Paşa'nın himaye ettiği genç bir topçu subayı olarak Yemen ayaklanmasının bastırılmasında rol oynamıştı. I. Dünya Savaşı'nda Kafkas ve Filistin cephelerinde Mustafa Kemal'in emrinde kolordu komutanlığı yaptı ve komutanının yakın çevresine dahil oldu. Ocak 1920'de direnişe katıldıktan sonra aynı yılın Kasım ayında Garp Cephesi'nin Şimal Grubu komutanı yapıldı. İleride soyadını, bu görevdeyken kazandığı iki kritik İnönü muharebesine atfen alacaktı. Bundan sonra Garp Cephesi komutanlığı ve milli ordunun reis-i umumiiliğini üstlendi ama Kütahya-Eskişehir mağlubiyetlerinden sonra reislik görevini Fevzi Paşa'ya (Çakmak) bırakması istendi. Sakarya Muharebesi'nde kendini tekrar gösterdi ve ertesi yıl Büyük Taarruz'un planlaması ile icrasında önemli rol oynadı. Zeki, sabırlı ve inatçı bir asker olan İnönü, savaştan sonra 1925-37 arasında Mustafa Kemal'in başbakanı, 1938-50 arasında Türkiye'nin ikinci cumhurbaşkanı ve 1950'den sonra da ana muhalefet lideri sıfatıyla Türk siyasetine kalıcı damga vurdu. Buradaki çizimde, 1920 yılında yürürlüğe sokulan yeni rütbe alametleri sistemine uygun mirilva rütbesi ve "Sam Browne" kemeriyle görüldüğü. Üniforması çok sadedir.

3: Mızraklı süvari

Yunanlılara karşı savaşın son evrelerinde milli ordu süvarilerinin bir kısmı mızrakla teğiz edildi. Bu nefer, haki-yeşil yünü ceket ile pantolon ve uzan bincici çizmeleri giyiyor. Su geçirmeyen siyah kumaştan mamul ve öüne ay-yıldız alameti takılı cemaliyesi belki de donanma stoklarından kurtarılmış orijinal zabıt başlığıdır. Süvarilerin diğ başlıca serpuşu ise kalpaklı. Bambu gövdeli mızrak çok etkili bir yakın takip silahıydı; ateşli silah ise, 1918 öncesi modeldeki palaskaya asılı Osmanlı ordusu kütüküklerinde şarjörler taşınan M1903 Mauser karabınadır.

4: Nefer, Giresun Gönüllü Maiyet Müfrezesi

Giresunlu Topal Osman Ağa'nın Mustafa Kemal Paşa'ya muhafızlık etmek üzere kurduğu bu birlik, Rum çetelerine karşı hayli kıyıcı tenkil hareketleri yürüttüms Karadenizli gönüllülerden oluşuyordu. Resimdeki adam da Karadeniz'in tipik siyah kıyafetlerini giyiyor. Birçok Türk çeteci gibi bu gönüllüde de çetecilerle yakın ilişkiler vardı. Maiyet Müfrezesi'ne daha değişik türde mazeretlerinin yanı sıra burada görülen İngiliz menşeli 0.303 kalibre Lee-Enfield tüfeği de kullanıyordu.

kalabalık sayıları milli orduya çok keskin bir avantaj sağladı. Anadolu yaylalarının ayağı yere sağlam basan midillilerine bindirilmiş Türk süvarileri Yunan kollarının etrafından dolanarak rakibin geri hatlarına büyük etkiler yaratan akınlar gerçekleştirdiler. Her süvari neferine elverdikçe iki binek tahsis ediyor, bunlara nöbetleşe binilmesiyle de hareket yarıcısının hayli büyümesi sağlanıyordu. Milli ordunun reis-i umumisi (genelkurmay başkanı) Fevzi Paşa (Çakmak), 1 Eylül 1920 günü, her biri 3.000 mevcutlu olacak iki süvari fırkası teşkil edilmesini emrini verdi; ayrıca bir de süvari okulu kuruldu. Ordunun gelişimiyle birlikte süvari sınıfı da büyütüldü; 1922 başında V. Süvari Korlodosu bünyesinde üç fırka bulunuyor ve bunların her biri dört alaydan oluşuyordu. Toplam mevcudu 10.450 olup 48 makineli tüfek ve 16 sahra topuyla desteklenen süvari korlodosu, Yunan ordusunun tek süvari tümesini karşısında ezici üstünlüğe sahipti. Büyük Taarruz'a gelindiğinde Türk süvarileri toplam 12.000 mevcutla zirveye ulaşmışlardı ki bunların yaklaşık yarısı Dumlupınar Muharebesi'ne katılacaktı.

I. Dünya Savaşı'nın son evrelerinde Osmanlı ordusu, Filistin ve Kafkas cephelelerinde hücum kotaları teşkil etmişti. Yeni taktiklere dayanan bu konsept Alman, Avusturya ve Bulgar orduları tarafından başarıyla kullanılmıştı; ne var ki Osmanlı ordusunda tatbikine dair bilgiler daha kısıtlıdır. Milli ordunun teşkilinden sonra derhal benzer hücum kotalarının kurulmasına karar verildi. Her fırkanın safları taranarak fiziki kon-disyonu ortalamanın üstündeki ve tecrübeli askerler arasından gönüllüler seçildi. Bunlar diğer sıradan neferlere nazaran daha fazla tayınaldıkları gibi eldeki en iyi silahlarla teçhiz edildiler. Söz konusu gönüllülerin, kitle halinde milli orduya katılan sabık Osmanlı hücum kıtası personeli olmaları dahi muhtemeldir. Sakarya Muharebeleri'nde vazife aldığı görülen "1. Hücum Taburu"nun iyi savaştığı ve ağır zayıyata uğradığı rapor edilmiştir (muharebe cetvelleri bölümünde, hepsi de 6. Fırka dahilindeki ve muhtemelen bölük boyunda olan dört hücum birliği görülecektir). Görülüyor ki savaşın sonunda her piyade alayı, bölük boyunda bir hücum birliği teşkil etmiş ve bu bölükler her

H

TÜRK ÖN HAT PERSONELİ, 1921-22

1: Süvari Onbaşı, 14. Süvari Fırkası; Büyük Taarruz

Astragan kalkan giyen bu askerın güzel dikilmiş haki-yeşil yünü ceket ve bazı süvari birliklerinde görülen türde siyah gömleği var. Süvari çizmeleri ile binici pantolonu ve subaylara mahsus tip "Sam Browne" kemeri hep Osmanlı ordusu malzemesindendir. Milli ordu süvarilerinin iyi silahlandırıldığı bilinir ki bu adamda yarı otomatik C96 Mauser tabanca ile düzgün kılıç sıkıntısı çeken Yunan rakiplerinin çok korktukları ağır süvari kılıcı bulunuyor.

2: Piyade çavuşu, Büyük Taarruz

Milli ordu kıyafetlerinin toplama karakteri bu erbaşın üzerinde yansımasını buluyor. Anadolu köylülerinin başlıkları model alınarak kumaştan imal edilen silindirik biçimli serpuşuna ay-yıldız arması dikilmiş. Türk askerlerinin buradaki gibi gök mavisi Fransız üniformalarını ihtiyaç fazlası katanlarından tedarik edip giydikleri birçok görgü tanığı tarafından belirtilmiştir. Sol manşeti üstüne dikilmiş olup iki dikey kırmızı çizgi ihtiva eden yama, 1920 sistemine uygun çavuş rütbesidir. Pantolonu Osmanlı ordusu depolarındandır ama kumduzası ile tozlukları köylü işidir. Çok basit yapıdaki ve yerli üretim ekme torbası ile fişek palaskası, milli kuvvetlerin teçhizat sıkışıklığını gösteriyor. Silah, 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması ardından Sovyetler'in hibe ettikleri bir M1891 Mosin tüfeğidir.

3: Piyade neferi, Eskişehir Muharebesi

Yerli kaynaklara yapımcı çok ucuz ve kolay olan serpuş, 1921 yılı itibarıyla eski tür başlıkların çoğunun yerini almış ve milli ordunun sembolü haline gelmiştir. Serpuş altınlarının tasarımı ufak tefek farklılıklar gösteriyordu fakat hepsinde mutlaka hilal bulunurdu ve genel olarak ay-yıldız motifli işleniyordu. Yünlü ceket, Ankara'ya tabi vilayetlerde tesis edilen onlarca küçük atölyeden birinde dikilmiştir; kalan kıyafetler ile teçhizat –Alman tarzı kütükükler ve kumaş kaplı matara da dahil– Osmanlı ordusu depolarından çıkmaz. M1890 Türk maverzi milli kuvvetlerin elindeki en yaygın silah değildi ama Milli Mücadele boyunca bolca kullanılmıştı.

4: Onbaşı, 1. Hücum Taburu, Sakarya Muharebesi

Türk piyadesinin en seçkin kısmını teşkil eden hücum birlikleri, öncü kıta görevini üstlenmek üzere her fırka tarafından tesis edilmişlerdi. Bu birliklerin çoğuna, Osmanlı ordusunda özel bir modelde Almanya'da üretilmiş olan çelik miğferler verildiği anlaşılmaktadır ama hücum askerlerini ayırt edecek başka bir ayırtıcı özellik yoktu. Kafalet kumduzası deri teçhizat ve Alman tarzı kütükükler de hep Osmanlı ordusu malzemesidir. Hücum birliklerine eldeki en iyi teçhizat veriliyordu, nitekim bu askerın elinde M1903 Türk maverzinin yanı sıra tokmak biçimli Alman el bombasını görüyoruz.

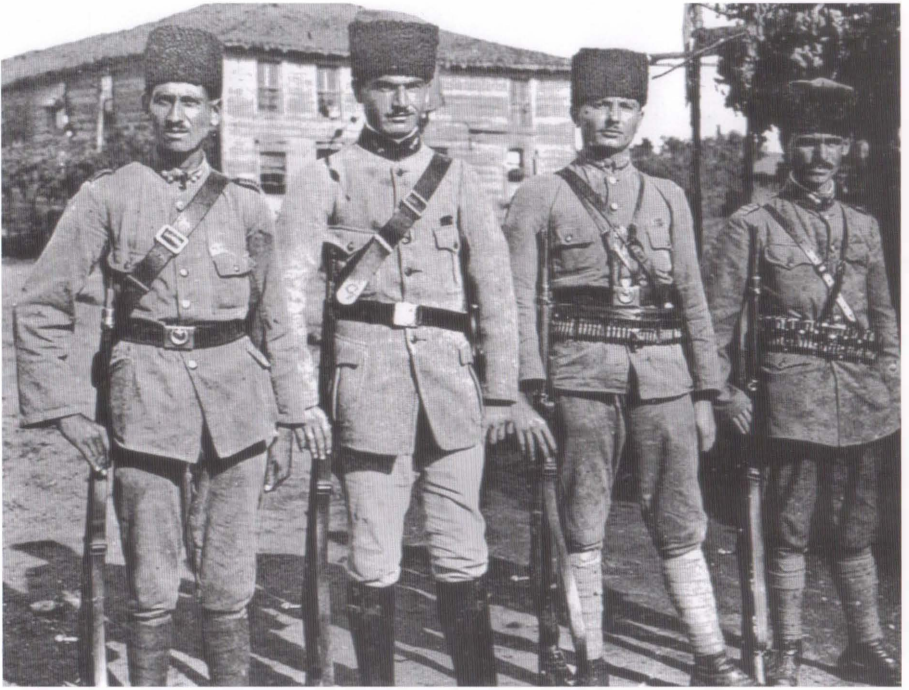

Bu kararlı görünüşlü ve tepeden tırnağa fişek bağlarına sarınmış Türk askerlerinin süvari oldukları çizmelerinden anlaşıyor. Ön sıradakiler askeri üniforma giyiyorlar ve iki tanesinin kalpağında piriñten ay-yıldız var; arka sıradakiler ise sivil elbiseli. Ön sıradakilerin fişek bağlarının arasına sıkıştırdıkları tabancalar, ayırt edildiği kadarıyla P08 Luger, İtalyan malı M1915 Beretta ve C96 Mauser modellerinde. En sağdaki adamın kollarında yer alan şeritlerin ne amaçlı olduğu açık değildir.

fırkanın bünyesinde bir hücum taburu kurulmasını sağlamıştır.

Milli ordunun silahlandırılması büyük zorluklarla mümkün olabildi. İşgal altındaki İstanbul'da bulunan cephaneliklere baskın düzenlemek, başvuru silah tedarik yöntemlerinden biriydi. Ocak 1920'de Akbaş iskelesi baskınıyla, Rus İç Savaşı'ndaki Beyaz Ordulara sevk edilmek üzere bekleyen 8.000 tüfek, 40 makineli tüfek ve 20.000 kasa cephaneye ele geçirildi. Çanakkale'deki bir başka depo baskını ise 8.500 tüfek, 33 makineli tüfek ve 500.000 fişek sağladı. İstanbul'daki Karakol Cemiyeti gibi millici yeraltı teşkilatları Anadolu'ya 1.500 tüfek, 320 makineli tüfek, 2.000 kasa cephaneye ve bir ağır topun yanı sıra, İtilafçıların 1918-19'da el koydukları Türk tüfeklerinden sökülmüş 56.000 silah kilidini göndermeyi başardılar; bunlar

milli ordunun silah atölyelerinde kullanılabilirdi. Ankara Hükümeti kendini uluslararası camiaya kabul ettirdiğçe silah tedariki de kolaylaştı. Rusya'daki Sovyet hükümeti ile Ankara Hükümeti'nin 16 Mart 1921'de imzaladıkları Moskova Antlaşması ardından Sovyetler Türklere 6.000 tüfek, 5 milyon fişek ve 17.600 top mermisi gönderdi. Yunanlar 1921'deki zaferleri esnasında Sovyet fabrikalarından yeni çıkmış M1891 Mosin-Nagant tüfekleri ele geçirdiler; öte yandan Türkler, Çarlık ordusunun 1915-16'da Kafkasya'daki ilerleyişi esnasında gizlediği silah zulalarını da bulup el koymuşlardı (neredeyse altı yıldır gömülü duran bu silahların ne derece işe yarar oldukları ayrı bir soru işaretidir). Fransa ve İtalya'nın 1921'de Ankara'yla anlaşmalarından sonra bu iki ülkeden de geniş çaplı silah alımı gerçekleştirildi. Bir İtalyan tedarikçiyeye

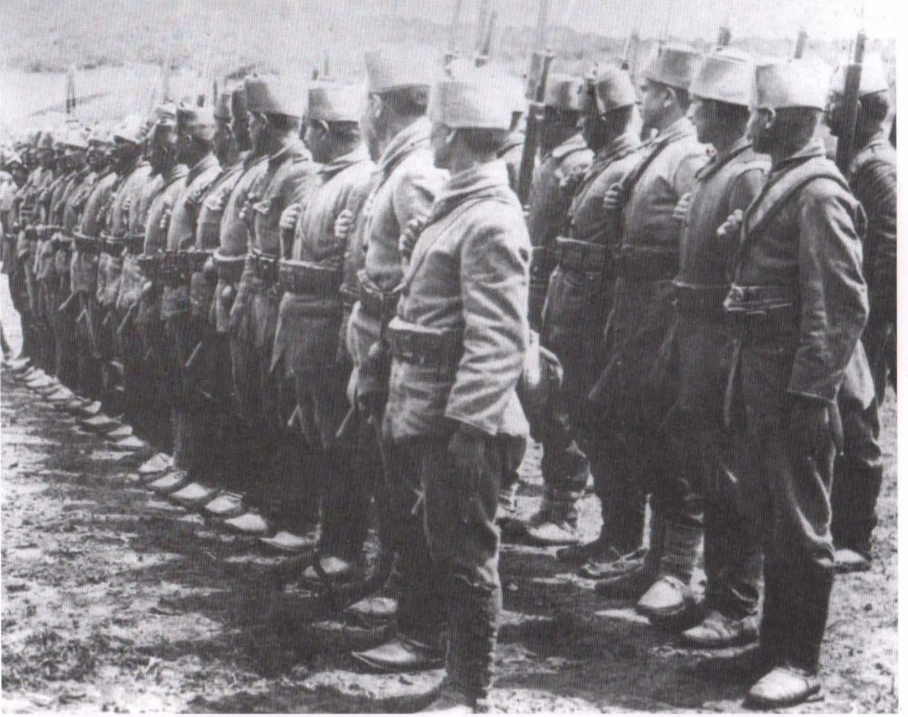

Milli ordunun 1922'deki genel görünümünü yansıtan dört Türk askeri. Haki renk pamukludan dikilmiş ceket ve pantolonlar tam birörnek değiller. Küçük zabıtın (soldan ikinci) ceket yakası koyu renk, ceketinin göğüs cepleri plili ve bacalarında dolak yerine deriden tozluak bulunuyor. Dört askerin de başında astragan kalpak ve bellerinde ay-yıldız tokalı Osmanlı ordusu kemeri var; ancak iki tanesi göğüslerine ayrıca birer fişek palaskası bağlamış.

neden ülkesinin daha dünkü düşmanına silah sattığı sorulduğunda neşeyle "çünkü parasını ödüyorlar" diye yanıt vermişti.

Millici zabıtların hizmet silahları Osmanlı ordusunun mirasıydı. I. Dünya Savaşı'nda Türklerin kullandıkları başlıca yarı otomatik tabancalar C96 Mauser ile M1903 FN-Browning'in 9 milimetre parabellum mermisi kullanan türevleriydi. Benzer şekilde, tüfeklerin büyük kısmı da 1918 öncesi Osmanlı ordusundan gelmekteydi. Kullanımdaki dört ana Mavzer modelini, hepsi de 7.65 kalibre olan M1890,

M1893 ve M1903 piyade tüfekleri ile M1905 süvari karabinası teşkil ediyordu. Diğer piyade silahları arasında, İtalyanların geri çekilirken bıraktıkları yahut sonradan parayla sattıkları 6.5 milimetrelilik M1891 Carcano sayılabilir. Mevcut bir miktar 0.303 kalibre Lee-Enfield'in kısmen, Osmanlıların 1916'da Irak'ta İngiliz güçlerine karşı kazandıkları Kutü'l-Amare zaferinden ganimet olma ihtimali vardır; fakat büyük çoğunluğu, İngilizlerin silahlandırdıkları Ermeni ordusundan ele geçirilmişti. Mustafa Kemal Paşa Ocak 1921'de, bu yolla elde ettiği 40.000 tüfek için İngiltere

Milli ordunun neferleri Mustafa Kemal Paşa için resmi geçitte; 1922. Başlarına yeni serpuşlar takılı. İtinayla giyilmiş elbiseleri Osmanlı ordusu tarzından mirastır; kimi askerler bacaklarına dolak sarmış diğerleriyse tozluk bağlamıştır.

Başbakanı Lloyd George'a alaycı bir teşekkür mesajı gönderdi. Bu sayılan seri ateşli modern silahların yanında kara barut yakan adı ateşli daha eski silahlar da bolca kullanılıyordu; bunların başında ise Türk halk türkülerindeki meşhur "Martin" yani M1874 Martini-Peabody gelmekteydi. Fakat Martin tüfeklerinin sadece beş atıştan sonra tutukluk yapma gibi can sıkıcı bir huyu vardı. Neyse ki milli ordunun silah atölyeleri tüfeğin mekanizmasına ufak bir müdahaleyle bu sorunu çözenin yolunu buldular. Milli Mücadele'nin özellikle de ilk safhalarında yeterince piyade silahı

bulmakta büyük sıkıntı çekildiği için mevcut bütün tüfek ve makineli tüfeklerin mümkün mertebe kullanılabılır tutulması hayati önemdeydi. Bu sebeple, 1921 yılı itibarıyla milli orduya cephane imal eden ve silahların tamiratıyla meşgul olan yüzlerce ordonat atölyesi tesis edilmişti.

Milli ordunun elindeki mitralyözlerin neredeyse tamamı Alman malı Spandau-Maxim MG08'lerden oluşuyordu. Bunların tedarikindeki başlıca kaynağına Osmanlı ordusunun depolarıydı; öte yandan Sovyetler'in gönderdiği mitralyözler arasında da 1914-17 savaşla-

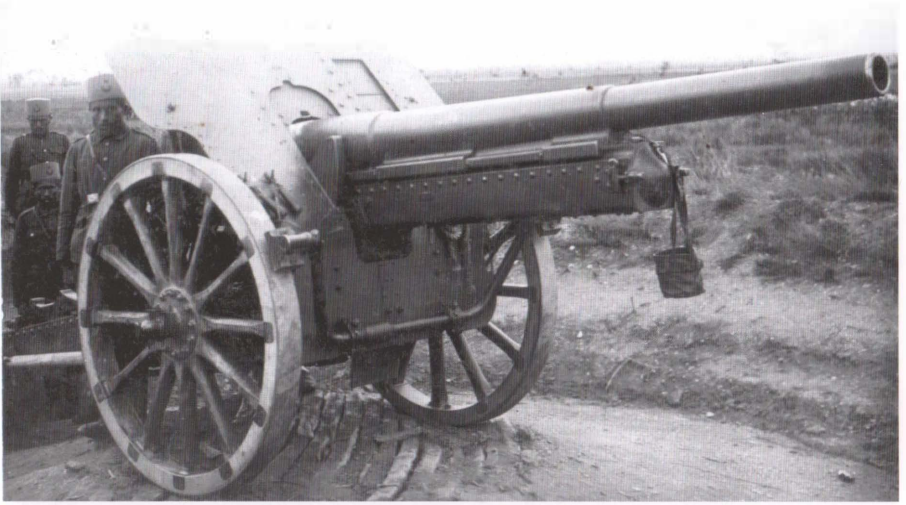

Bu hasarlı fotoğrafta Chauchat hafif makineli tüfeklerinin başındaki milli ordu askerleri görülmüyor; zabıterisi ise hemen arkalarında. Diz çökmüş olanlar silah doldurmakta görevlidir. Bütün herkesin başında, ay-yıldız armalı serpuş var. Chauchat I. Dünya Savaşı esnasında pek kötü bir ün yapmıştı ama zor durumdaki milli ordu eline geçen her türlü modern silahı kullanmaya mecburdu.

ında Almanlardan ele geçirilmiş MG08'lerin bulunması mümkündür. Diğer tür mitralyözlere dair görsel kanıtlar pek azdır, sadece birkaç fotoğrafta İngiliz malı ve 0.303 kalibre olan Vickers mk. I göze çarpmaktadır. Öte yandan, Yunan ordusundan ele geçirilen ve Fransızlardan satın alınan çok sayıda Chauchat hafif makineli tüfeğinin hizmet gördüğü kesindir.

1921 yılı başında millicilerin elinde 103 parça top vardı; sonradan Fransızlar ve İtalyanlardan yeni toplar ve daha da önemlisi, bol miktarda cephane teslim alındı. Bir Alman görgü tanığı, mağlup Beyaz Ordulardan ganimet birçok Fransız malı toplan Sovyetler tarafın-

dan Ankara Hükümeti'ne aktarıldığını not etmiştir. 1922 yılı ortalarında top miktarı 320 parçaya yükseldi ve böylece, her fırkaya bir topçu birliği vermek mümkün oldu. Türk topçusu Dumlupınar Muharebesi'nde ne kadar etkili olduğunu gösterecekti. Yine o yıl, İtalyanlar imzaladıkları anlaşmalarla Ankara'ya bol miktarda teçhizat sağlamayı kabul ettiler; bunların içinde sekiz batarya sahra topu, Fiat kamyonları ve bir miktar da uçak bulunuyordu. Her halükarda büyük kısmı Osmanlı ordusundan miras olan toplar, 1918'de İtilaf denetçilerinden saklanmış veya hurdalıklardan kurtarılıp tamir edilmişlerdi. Hasarlı silahların büyük

1922'deki "İzmir'e Yarış" esnasında fotoğraflanmış bir Türk topu. Silahın, Almanların temin ettikleri 7,5'lik M16 Krupp olduğu görülüyor. Kalkanın berisinden bakan topçuların başında yeni bir başlık olan cemaliye vardır.

kısımında ana sorun kamaların çıkarılmış veya kayıp olmasıydı; fakat millicî ordonat atölyeleri, lokomotif tekerlerinden veya makine parçalarından elde ettikleri yüksek kalite çeliği mükemmel bir işçilikle yeniden dökerek aşılmaz gibi görülen bu sorunu çözmeyi başardılar. Eldeki çok çeşitli top modelleri içinde 7,5'lik kalibredekiler Alman malı Mo3 Krupp sahra topu ve Mo8 ile M14 Rheinmetall cebel toplarıydı. Avusturyalı Skoda'nın imalatı M15 cebel topu da önemli bir unsurdur. Alman ordusuna mahsus 7,7'lik kalibrede M96 Krupp-Ehrhardt ile M16 Rheinmetall sahra topları ve M15 Rheinmetall cebel topu kaydedilmiştir. Daha ağır cebel topları içinde Skoda'nın 10 santimetrelük M16'sı ile Krupp'un 10,5'lik 1/12'si başı çekiyordu. Diğer 10,5'lik silahlar büyük oranda Skoda M14/T ile Krupp M98/09 ve Rheinmetall M16 hafif obüslerden ibaretti. Nadir bulunan 15'lik en ağır silahların ise Krupp imalatı 1/12 ve M1905 seri ateşli obüslerden oluştuğuları görülüyor.

Millî ordunun kılık kıyafeti de silahları gibi sağdan soldan toplamaydı. 1920'de savaşa giren askerler, Osmanlı M1909 üniforma takımlarından elde kaldıysa sivil kıyafetlerle karışık giymişlerdi ama öte yandan, 1918'deki mütareke esnasında dahi Osmanlı askerlerinin üstü başı büyük ölçüde paçavraya dönmüş durumdaydı. Millî ordu askerlerinden pek azı nizamnameye uygun denilebilecek bir üniformaya sahipti; öyle ki, aynı birliğe mensup küçük asker gruplarının fotoğraflarında büyük farklar müşahade edilmektedir. Askeri depolarda ne üniforma varsa hepsine el atılmaya çalışıldı ve örneğin, bunların 10.000 kadarı İstanbul'dan Ankara'ya kaçırıldı. En büyük sorunlardan biri, büyük mesafeleri yaya kat eden bu orduya yeterli miktarda kundura bulmaktı. Kösele potin ziyadesiyle az olduğundan askerlerin büyük kısmı köylü çarıklarıyla yetinmek zorundaydı; hatta bazılarının yalın ayak kaldıkları rapor edilmiştir. 1922'deki muharebelerin bir görgü tanığı, millî ordunun kıyafetlerini şöyle anlatır:

Bir Yunan muhabere biriminin subayları, Ford T tipi arabalarıyla bir Anadolu kasabasından geçiyorlar. Subayların üniformalarının açık tonu, şoförlerinin haki-yeşil yünden elbisesinin koyu tonuyla zıtık içindedir.

"Doğu'daki Irak vilayetlerden gelen, tamamıyla siyahlara bürünmüş pitoresk Lazlar göze çarpıyordu. Dar bluz, potur, deri dolak ve çarık giymişler; başlarına da sıkı bir siyah sarık dolamışlardı. Modern Lebel tüfeklerinin cephanesini göğüslerine çaprazlama astıkları fişek kemerlerinde taşıyorlardı. Silahları kısa bir hançer ve en modern tipte 'tokmak' şekilli Alman el bombalarıyla tamamlanıyordu. Güney vilayetlerinden gelmiş şehirli Araplar ordunun nizami zeytin yeşilini yahut ev yapımı boz kıyafetlerini giyiyorlardı; ayaklarında sağlam çizmeleri, başlarında kefiyeleri vardı. Kürtlerden birçoğu gri renkli sivil palto ve pantolon ile siyah çizme giymiş; başlarına da bir tülbenet bağlamışlardı. Tüfek ve süngünün yanı sıra genellikle bir

de bıçak taşıyorlardı. Türk ordusunun bütün askerleri soğuk çelik kullanmakta çok usta savaşçılardır."

Milli ordunun asker teçhizatı ilk başta Osmanlı ordusunun M1909 stoklarından tedarik edildi; ancak 1918'deki büyük mahrumiyetler bunları daha aza çekti. Önce tüketmiş ve savaşın son yılında nereden ne teçhizat bulunabiliyorsa birliklere o gönderilmişti. Osmanlı yol ve nakliye sisteminin berbat durumundan ötürü uzak topraklardaki garnizonlar büyük mahrumiyetler çekerlerken İstanbul'a yakın birliklerde durum daha iyi oluyordu. Mondros Mütarekesi'nden sonra lağvedilmeyen Osmanlı birlikleri yine de mevcutlarını azalttıkları için, daha iyi durumdaki teçhizatlarını toparlayıp kalan askerlerini güzelce donatabilmiş olmalıydılar.

Yunan nakliye birliklerinden iki asker, bir devenin sırtındaki yükleri taşıyor. Develer Anadolu'da hem Türkler hem de Yunanlar için kritik önemdeki bir nakliye unsuru. Bu hayvanın sırtındaki dengi bir subayın iskemlesi, çadırının kazıkları ve eşyalarını taşıdığı asker sandığının oluşturduğu görülüyor.

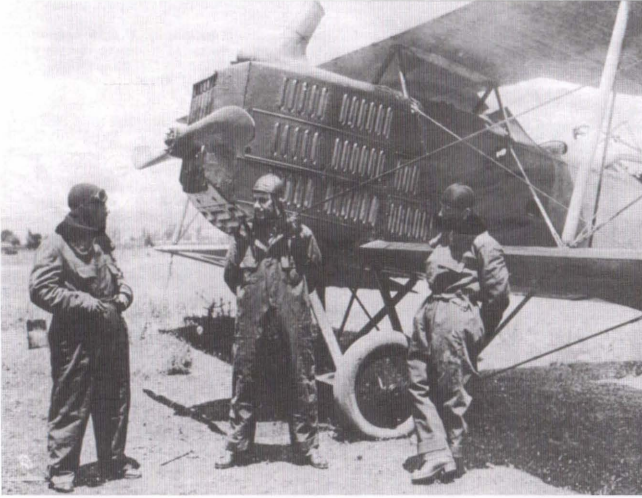
Önemli bir başarı olarak, İstanbul'daki Milli Mücadele destekçileri çok kıymetli asker mataralarından 15.000 tanesini Anadolu'ya kaçırdılar. Hayati önemdeki bir teçhizat olan matara hep az bulunduğu için milli ordunun birçok askeri alelade teneke kutularla yetinmek zorunda kalmıştı ve bu çok mahzurluydu, zira teneke kelerden yansıyan güneş ışığı birkaç defa Türk mevzilerini ele vermişti. Ayrıntılar az olmakla beraber, Fransızlar ve İtalyanlar Anadolu'dan çekildikleri vakit bir askeri teçhizat kaynağı ortaya çıkmış olmalıdır; ne de olsa bu devletlerden hatırı sayılır miktarda piyade silahı temin edildiğine göre diğer ihtiyaç fazlası asker malzemelerini de Türklere bırakmış olmaları muhtemeldir. Zabitler Osmanlı hizmetindeyken kullandıkları şahsi teçhizatlarının yanı sıra Türk davasına sempatiyle yaklaşan İtalyan, Fransız ve İngiliz subaylarından da malzeme tedarik edebilmişlerdi.

NAKLİYE, MEKANİZASYON VE HAVACILIK

Anadolu'daki orduların kat etmek zorunda olduğu muazzam mesafeler Milli Mücadele'de askeri nakliyatı

çok kritik bir konuma getirmiştir. Savaşın başında Yunan Ordu Nakliye Birliği'nin elinde 900 kamyon, 250 subay ve 2.500 şoför bulunuyordu; araç tipleri içindeyse Yunan ordusunun 1914'te Amerika'dan satın aldığı 100 adet Kissel marka kamyon, Ford'un efsanevi Model T arabaları ve 1,5 tonluk Fiat kamyonları göze çarpar. Anadolu'nun yarı çöl iklimi ve coğrafyasında bu araçların çoğu dayanıksız çıkarak pert oldu. Hem zaten önemli kısmı, 1917-18'de Makedonya Cephesi'nde yoğun kullanılmaktan iyice eskimişti.

Türk ordusunda ise, kurmay heyetlerine mahsus bir avuç araba haricinde pek az motorlu araç vardı. 1921'den sonra milliciler, İtalyanlar ve Fransızlardan bir miktar kamyon aldılar; fakat özellikle de bazı kaynaklarda bunların sayısı çok abartılmıştır. Resmi rakamlara göre Ağustos 1922'de Türklerin elinde ancak 298 adet motorlu araç mevcuttu. Hem Yunanlar hem de Türklerin esas nakliye vasıtaları yük hayvanatıydı; sahra topraklarını atlar çekiyor, cebel toprakları katırlarla taşıyor ve Anadolu koşullarında develer ikmal için büyük kıymet arz ediyorlardı. Yunan ordusunun Anadolu halkına ait bütün deve, at, eşek ve kağı çekken öküzlere el koyması Türk direnişini epey körüklemişti.

Fransız yapısı Breguet 14A2 rasat-bombardıman uçağının yanında fotoğraflanmış Yunan havacıları. Bütün hepsi Fransız hava kuvvetlerine mahsus kürk yakalı uçuş tulumları giyiyor ve kahverengi deriden miğfer takıyor. Savaş esnasında her iki tarafın hava kuvvetinde de yabancı gönüllülerin görev aldığı bildirilmiştir: Kanadalı bir pilot Yunan hava kuvvetlerinde savaştığı iddiasıyla ortaya çıkmış ve bazı Alman pilotların da Türkler için uçtukları ileri sürülmüştür.

Anadolu'nun binlerce yıllık yük aracı olan kağnılar milli ordunun en önemli nakliye aracı sıfatıyla günümüzde Türk halkının gözünde simgesel bir değere sahiptir. Ayrıca, daha önce de belirtildiği üzere, Anadolu kadınları ordunun levazımlarını sırtlarında taşıyarak birçok kritik anda direniş kuvvetlerinin ikmali için hayati bir rol oynadılar.

I. Dünya Savaşı'nın büyük yeniliklerinden zırhlı araçların Milli Mücadele'de kullanılmadıkları biliniyor. Yunanlar savaşın sonunda İngilizlerden birkaç tane Peerless marka zırhlı otomobil satın almışlardı; fakat Fransa'dan 25-30 tane FT-17 tipi hafif tank tedarik etme girişimleri Fransız hükümeti tarafından geri çevrildi. Ankara'nın elindeyse tek bir zırhlı araç bile yoktu; hem zaten, en temel silahlarını temin etmekte dahi sıkıntı çeken Türkler için bu peyeni ve karmaşık savaş makineleri güç yetirilemeyecek bir lükstü.

Zırhlı araçların göz ardı edilebilecek olmasına mukabil ne Yunanlar ne de Türkler, hayati sonuçlar yaratan stratejik keşif için vazgeçilmez önemdeki uçakları göz ardı edebilirlerdi. Anadolu'daki Yunan

hava birimleri ordu ve donanmanın ayrı komutası altındaydılar. Ordunun hava kuvveti 70 uçaktan ibaretti. Av uçaklarını esas olarak Fransız yapımı SPAD S.VII ve S.XIII'ler ile Nieuport 24'ler teşkil ediyor; rasat-bombardıman görevlerini ise yine Fransız yapımı olan Breguet 14A2'ler yerine getiriyordu. Donanmanın havacılık birimleri İngiliz yapımı Airco DH.9 bombardıman ve Sopwith Camel I.F.1 av uçakları kullanıyordu. Hülasa Yunanlar, Anadolu'da hizmet için bir donanma ve dört ordu filosunda toplam 55 uçak tahsis ettiler.

Türk milli kuvvetlerinin ilk başta, Osmanlı tayyare bölüklerinden artakalmış bir avuç eski ve yorgun uçakla idare etmesi gerekmişti. Bunların en iyi durumda olanlarını uçar halde tutabilmek için sık sık daha eski makineleri yedek parça uğruna parçalamak zorunda kaldılar. Hepsisi de Alman menşeli bu uçaklar arasında birer tane Rumpler C.IV, DFW C.V ve AEG C.IV silahlı keşif uçağı ile iki tane Pfalz D.III av uçağı bulunuyordu. Üç tane Albatros D.III av uçağı 1920'de tamir edilebildi ve bunlardan biri savaştan sağlam çıktı. Sonradan İtalyanlar bir tane SAML/Aviatik B.1 rasat

Türklerin en ünlü pilotu olan Mehmet Fazıl Bey (ortada, deri ceketli), *Albatros D.III* tipi av uçağının önünde poz veriyor. Uçağın gövdesinde, beyaz çerçeveli kırmızı bir kare şeklindeki millî arma ve bu arma'nın merkezine boyanmış beyaz renkli "1" sayısı görülüyor. Türk hava kuvveti de tıpkı kara kuvvetleri gibi eline ne silah geçerse onunla idare etmek zorundaydı. Uçaklar Osmanlı depolarından kurtarılmış, silah tüccarlarından satın alınmış ve hatta düşmandan ele geçirilmiş çeşit çeşit modellerdeydiler.

uçacağı ve Fransızlar da 10 tane *Breguet 14B2* rasat-bombardıman uçağı sattılar. 1922'de 20 tane *SPAD S.XIII* av uçağı satın alındı. Ayrıca, İstanbul'dan kaçırılan dört adet *Gotha WD.13* deniz uçağıyla bir donanma havacılık birimi kuruldu.

Yukarıda belirtilen stratejik keşif görevi hariç Yunan hava kuvvetleri bazı bombardıman akınları da

yaptılar; bunların en önemlilerini Temmuz 1921'de yedi tane kadar *DH.9* ile Kütahya ve Eskişehir'e karşı gerçekleştirmişlerdi. Cephenin genişliği ve uçak sayısının azlığı sebebiyle rakipler havada birbirleriyle nadiren karşılaştılar: Savaş boyunca Yunanlar ancak üç, Türkler ise sadece bir düşman uçağı düşürebilmişlerdi.

MUHAREBE CETVELLERİ

SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ, EYLÜL 1921

Küçük Asya Ordusu (Orgeneral Anastasios Papulas)

I. Kolordu (Korgeneral Aleksandros Kontulis)

1 Tümen: 4. ve 5. piyade alayları, 1/38. Eczun Alayı

2. Tümen: 1., 7. ve 34. piyade alayları

12. Tümen: 14., 41. ve 46. piyade alayları

Topçu Alayı

II. Kolordu (Prens Andre)

5. Tümen: 33., 43. ve 44. piyade alayları

9. Tümen: 25. ve 26. piyade alayları, 3/40. Eczun Alayı

13. Tümen: 3. ve 2. piyade alayları, 5/42. Eczun Alayı

Topçu Alayı

III. Kolordu (Korgeneral Georgios Polymenakos)

3. Tümen: 6. ve 12. piyade alayları, 5/39. Eczun Alayı

7. Tümen: 22., 23. ve 37. piyade alayları

10. Tümen: 27., 28. ve 30. piyade alayları

Topçu Alayı

16. Piyade Alayı (11. Tümen'den tefrik edilmiş)

Süvari Tugayı: 1. ve 3. süvari alayları

Güney Grubu (Korgeneral Nikolaos Trikupis)

4. Tümen: 8., 11. ve 35. piyade alayları

11. Tümen: 17. ve 45. piyade alayları

9., 49., 18. ve 47. piyade alayları

Milli Ordu (Başkomutan Mustafa Kemal Paşa-Atatürk, Reis-i Umumi Mustafa Fevzi Paşa -Çakmak-)

Garp Cephesi (Mirliva İsmet Paşa -İnönü-)

Süvari Livası: 21. Süvari Alayı, Adatepe Süvarileri, Müstahfız Piyade

2. Süvari Fırkası: 2., 4. ve 13. süvari alayları

3. Süvari Fırkası: 27. ve 28. süvari alayları

Mürettep Fırkası: 35. ve 52. piyade alayları, 1. ve 2. Müstahfız alayları

3. Kafkas Fırkası: 7., 8. ve 11. piyade alayları

6. Fırkası: 34., 50. ve 51. piyade alayları; 17.-20. hücum bölükleri

57. Fırkası: 37., 39. ve 176. piyade alayları

29., 47., 48. ve 49. piyade alayları

Topçu Alayı

İstihkâm Taburu

Mürettep Kolordu (Miralay Köprülü Kâzım Bey -Özalp-)

1. Süvari Fırkası: 10., 11. ve 14. süvari alayları

1. Fırkası: 3., 4. ve 5. piyade alayları

17. Fırkası: 61., 62. ve 63. piyade alayları

41. Fırkası: 12., 16. ve 19. piyade alayları

XII. Grup (Miralay "Deli" Halit Bey -Karsıalan-)

11. Fırkası: 170., 126. ve 127. piyade alayları

IV. Grup (Miralay Kemalettin Sami Bey -Gökçen-)

5. Kafkas Fırkası: 9., 10. ve 13. piyade alayları

61. Fırkası: 159., 174. ve 190. piyade alayları

III. Grup (Mirliva Yusuf İzzet Paşa -Met-)

7. Fırkası: 2., 23. ve 41. piyade alayları

8. Fırkası: 131., 135. ve 189. piyade alayları

15. Fırkası: 38., 48. ve 56. piyade alayları

II. Grup (Miralay Selahaddin Adil Bey)

4. Fırkası: 40., 42. ve 58. piyade alayları

5. Fırkası: 14., 15. ve 24. piyade alayları

9. Fırkası: 25., 26. ve 27. piyade alayları

I. Grup (Miralay İzzeddin Bey -Çalışlar-)

23. Fırkası: 31., 68. ve 69. piyade alayları

24. Fırkası: 30., 31. ve 32. piyade alayları

V. Süvari Kolordusu (Mirliva Fahrettin Paşa -Altay-)

14. Süvari Fırkası: 3., 54. ve 55. süvari alayları

4. Süvari Fırkası: 5. ve 20. süvari alayları

DUMLUPINAR MUHAREBESİ, AĞUSTOS 1922

**Milli Ordu (Başkomutan Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa,
Reis-i Umumi Mustafa Fevzi Paşa –Çakmak–)**

Garp Cephesi (Mirliva İsmet Paşa –İnönü–)

Kocaeli Grubu (İkinci Ordu'dan tefrik edilmiş; Miralay "Deli" Halit Bey –Karsıalan–): 18. Fırka (15. ve 24. piyade alayları); 25. Ağır Topçu Alayı

Birinci Ordu (Mirliva "Sakallı" Nureddin Paşa –Konyar–)

IV. Kolordu (Miralay Kemalettin Sami Bey –Gökçen–): 8. Fırka (131., 135. ve 189. piyade alayları, Topçu Alayı); 5. Kafkas Fırkası (9., 10. ve 13. piyade alayları, Topçu Alayı); 11. Fırka (70., 126. ve 127. piyade alayları, Topçu Alayı); 12. Fırka (34., 35. ve 36. piyade alayları, Topçu Alayı)

I. Kolordu (Miralay İzzeddin Bey –Çalışlar–): 23. Fırka (31., 68. ve 69. piyade alayları, Topçu Alayı); 15. Fırka (38., 45. ve 56. piyade alayları, Topçu Alayı); 14. Fırka (25., 26. ve 30. Piyade alayları, Topçu Alayı); 57. Fırka (37., 39. ve 176. piyade alayları, Topçu Alayı)

V. Süvari Kolordusu (Mirliva Fahrettin Paşa –Altay–): 1. Süvari Fırkası (10., 11., 14. ve 21. süvari alayları); 2. Süvari Fırkası (2., 4., 13. ve 20. süvari alayları); 14. Süvari Fırkası (3., 5., 34. ve 54. süvari alayları); 6. Fırka (50., 51. ve 52. piyade alayları, Topçu Alayı); Dinar Müfrezesi (59. Piyade Alayı)

II. Kolordu (Miralay Ali Hikmet Bey –Ayerdem–): 7. Fırka (2., 23. ve 41. piyade alayları, Topçu Alayı); 4. Fırka (40., 42. ve 58. piyade alayları, Topçu Alayı); 3. Kafkas Fırkası (7., 8. ve 11. piyade alayları, Topçu Alayı)

İkinci Ordu (Mirliva Yakup Şevki Paşa –Subaşı–)

III. Kolordu (Miralay Şükrü Naili Bey –Gökberk–): 41. Fırka (12., 16. ve 19. piyade alayları, Topçu Alayı); 61. Fırka (159., 174. ve 190. piyade alayları, Topçu Alayı); 1. Fırka (3., 4. ve 5. piyade alayları, Topçu Alayı); Mürettep Süvari Fırkası (33., 37. ve 38. süvari alayları)

VI. Kolordu (Mirliva Kazım Paşa –İnanç–): 16. Fırka (43., 44. ve 46. piyade alayları, Topçu Alayı); 17. Fırka (47., 62. ve 63. piyade alayları, Topçu Alayı); 3. (Mürettep) Süvari Fırkası (27. ve 28. süvari alayları)

Küçük Asya Ordusu (Orgeneral Yorgo Hacıanesti, Karargâhı İzmir)

Kuzeyden güneye sırayla:

III. Kolordu (Korgeneral Petro Soumilas, Karargâhı Eskişehir): 11., 3. ve 10. tümenler, Müstakil Tümen (Albay Dimitri Theotokis), Eskişehir Komutanlığı

I. Kolordu (Korgeneral Nikolaos Trikupis, Karargâhı Afyonkarahisar): 5., 12., 4. ve 1. tümenler, 49. Piyade Alayı, Plastiras Müfrezesi (kolordu ihtiyatı olarak 13. Tümen'den tefrik edilmiş; 5/42. Efzun Alayı, 13. Cebel Bataryası)

II. Kolordu (Korgeneral Kimon Digenis, Karargâhı Kazlıgöl): 9., 13. ve 7. tümenler, Kütahya Komutanlığı (dört tabur); takviyeli 2. Tümen ve Süvari Tümeni. Bu son ikisi doğrudan ordu komutanı emrinde olup I. Kolordu'nun güney kanadını örtüyordu.

SAVAŞIN SEYRİ

Yunan ordusunun "Megali İdea", yani Yunanca konuşan bütün toplumların coğrafyasını Yunan Krallığı'na katma hülyalarıyla ateşlenmiş olarak 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkmasıyla Türk Millî Mücadelesi resmen başlamış oldu. Ekim 1918'deki mütarekeden beri İtilafçılara karşı koymanın yollarını arayan Anafartalar kahramanı Mustafa Kemal Paşa, artık harekete geçme zamanının geldiğini anlayarak, IX.

Ordu Müfettişi sıfatıyla 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a çıktı ve zaman geçirmeden, ülke geneline yayılacak topyekûn bir mukavemet için çalışmalara başladı. Bu tarihte İtilaf Devletleri Boğazlar bölgesine yaklaşık 100.000 asker yığarak Trakya'yı işgal altına almışlardı. Cüneyde Mersin, Adana, Maraş, Antep ve Urfa'da Fransızlar; Antalya ve Muğla'da İtalyanlar asker bulunduruyordu. Ermeniler ise doğuda saldırı hazırlıkları

Yunan askerleri, Mayıs 1919'da İzmir'e çıkmalarından kısa süre sonra Batı Anadolu içlerinde ilerliyorlar. Çoğunda ense örtülü M1908 asker şapkası yahut yine ense örtüsü takılmış olan Yunan beresi var. Yunan askerleri intikaldeki dayanıklılıklarıyla ün kazanmışlardı ve bir gün içinde büyük mesafeleri yaya kat edebiliyorlardı.

Alalecele kazılmış bir siperdeki Türk askerleri ilerleyen Yunanlara ateş açıyor. Ön plandaki askerin elinde Rus yapımı Mosin-Nagant M1891 tüfeği görülmüyor. Kıyafetlerin sivil-askeri karışık giyildikleri; asker paltolarının kumaş başlık veya sarıkla tamamlandığı görülmüyor. Her kalemde çekilen büyük mahrumiyetler milli orduyu eline geçiren her türlü kıyafeti kullanmak zorunda bırakmıştı.

yaparken, güneydoğuda Fransızlarla işbirliği halindedeydiler. Keza Eskişehir, Kütahya, Amasya gibi yerlerde de İngiliz askerleri mevcuttu. Aynı dönemde Mustafa Kemal Paşa bir yandan kongreler düzenleyerek milli bir mücadele ruhu oluşturmaya çabalamış, diğer yandan ise Anadolu'nun genelinde başlayan silahlı direnişi örgütlemeye çalışmıştır. Tasavvur ettiği hareket tarzında halk arasında silahlı müfrezeler kurulması ve onların çabalarıyla işgalin yayılmasının önüne geçmek öncelikli ilkelereydi. Böylece kazanılacak zaman sayesinde düzenli bir ordunun teşkili mümkün olacaktı. Bu hareket tarzı 15 Mayıs 1919'dan Kasım 1920'ye kadar geçen yaklaşık 18 aylık süreçte Kurtuluş Savaşı'nın gayrinizami harp teknikleriyle idare edilmesini beraberinde getirecektir.

Gayrinizami harp teknikleri kullanılarak bilhassa güney bölgelerde başarı sağlanmıştı. Şark (Kafkas) Cephesi'nde, XV. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa komutasındaki birlikler Ermenilere karşı etkin bir mücadele gösteriyordu. Karabekir Paşa düzenli ordu askerleri, aşiret süvarileri ve bir miktar gönüllü müfrezeden oluşan kuvvetleriyle 28 Eylül 1920'de

taarruza kalkarak Sarıkamış, Kars ve Gümüşlü'ye ele geçirmişti. Ermenilerin talebi neticesinde 3 Aralık 1920 tarihinde imzalanan Gümüşlü barışı ise 23 Nisan 1920'de açılan Büyük Millet Meclisi'nin (BMM) taraf olduğu ilk anlaşmaydı. Kâzım Karabekir Paşa'nın kazandığı bu zafer sayesinde Kurtuluş Savaşı'nın cephehanelerinden biri ortadan kalkmış, böylelikle de Batı Cephesi'ne kuvvet ve silah kaydırılması mümkün hale gelmişti.

Cenup ve Şark cephehanelerinde gayrinizami unsurların başarısı söz konusuken, Cepheleri'nde Yunanlara karşı mücadelede birtakım sorunlar mevcuttu. Kuvva-yı Milliye unsurları düşmanı oyalayabiliyordu; fakat kesin sonuç alacak ve işgalcileri yurttan atacak nitelikte bir karşı taarruza geçme kudretinden yoksundular. Özellikle emir ve komuta hususunda büyük sorun yaşanmaktaydı. Kuvva-yı Milliye'ye katılan çete reislerinin başınabuyruk hareketleri, kazandıkları yerel başarılar sayesinde kendilerini muvazzaf subaylardan üstün görmeleri ve merkezi otoritenin henüz tesis edilmemesi yüzünden halka karşı zorbalığa başvurmaları gibi bazı nedenler Mustafa Kemal Paşa'yı düzenli

Ateş altındaki Yunan askerleri bir tepe üstündeki siperlerinde büzülmüşler. Subayları hariç hepsinde Fransız Adrian miğferleri var. Ortada ise, yine Fransızların temin ettikleri M1915 Chauchat hafif makineli tüfeği yarım daire biçiminde şarjörülle görüldüyor.

ordunun bir an önce kurulmasının elzem olduğuna inandırmıştı. Yunanların 22 Haziran 1920 tarihinde başlatacakları Gediz taarruzu Mustafa Kemal'i bu düşüncesinde haklı çıkaracaktı.

Yunanlar Uşak'ı ele geçirdikten sonra, şehrin kuzey cenahını koruyabilmek için, 13. Tümen'lerini burada konuşlandırmışlardı. Batı Cephesi'ndeki kuvvetlere komuta eden Ali Fuat Paşa (Cebesoy) ise Gediz'deki Yunan tümenini baskın şeklinde bir saldırı ile imha etmeyi ve böylece inisiyatif ele geçirmeyi amaçlıyordu. O günlerde milli kuvvetlerin reis-i umumiği makamında bulunan Miralay İsmet Bey (İnönü) ise bu tür bir düşüncüyü tehlikeli görmekteydi. Ancak İsmet Bey'in telkinleri fayda vermedi. Ali Fuat Paşa, emrinde bulunan 11. ve 61. fırkaların komutanları ve Kuva-yı Seyyare'nin reisi Çerkez Ethem ile yaptığı son toplantıda planı için görüş birliğine varınca, 24 Ekim 1920 günü taarruzu başlattı.

Ne var ki yapılan hesaplar tutmamıştı. 11. Fırka'nın taarruza başladığı anlarda 61. Fırka halen harekete geçmemişti. Ayrıca 11. Fırka'nın ön hatlarda bulunan unsurları sis nedeniyle irtibat kuramamışlardı. Buna

Çerkez Ethem kuvvetlerinin neredeyse hiçbir olumlu katkı yapmaması da eklenince taarruz başarısızlıkla sonuçlandı. Üstelik Türk kuvvetlerinin başarısızlığından güç alan Yunanlar ertesi gün Bursa üzerinden başlattıkları karşı taarruzla İnegöl ve Yenişehir'i ele geçirerek Dumlupınar'ı tehdit eder hale gelmişlerdi. Türk kuvvetleri adına ortada büyük bir başarısızlık söz konusuydu ve Ali Fuat Paşa ile Çerkez Ethem bu konuda birbirlerini suçluyorlardı. Bu ise iki hususu açıkça gözler önüne sermekteydi: Birincisi, Ali Fuat Paşa'nın gayrinizami unsurlar üzerinde otoritesinin kalmadığı, ikincisi ise Milli Mücadele'de çetecilerle bir başarı sağlanamayacağı...

Gelinen noktada Mustafa Kemal Paşa 9 Aralık 1920 günü Ali Fuat Paşa'yı azledip Moskova'da elçi olarak görevlendirdi. Hemen ardından da düzenli ordu yapılıncası için ilk adımı attı ve Garp Cephesi'ni ikiye böldü. Cephenin batı ve kuzey kısmındaki birliklere Miralay İsmet Bey (İnönü), güney kısmındaki birliklere ise Miralay Refet Bey (Bele) komuta edecekti. Bu arada 29 Aralık 1920 günü, Kuva-yı Milliye içerisinde en güçlü grup olan Kuva-yı Seyyare'nin lağvedilmesi

Şubat 1920'de Fransız ve Ermeni kuvvetlerinin kuşatmasına göğüs geren Kilikyalı Kuvvacılar, Maraş'ta davul zurnayla zafer kutlaması yapıyor. Kuvva-yı Milliye'nin genel halini yansıtır şekilde sivil elbise ve askeri kıyafetler karışık giyiliyor; bazıları kırmızı fes veya beyaz takke etrafına bir tülbent dolamış. Ön planda solda yer alan adamın, kemerine Alman menşeli küre biçimli el bombaları taktığı görülüyor. Bayrak ise Osmanlı ordusundan kör yadigar; belki de askerlerini yoğunlukla bu çetecilerin köy yahut kasabalarından seferber eden birliğin sancagidir.

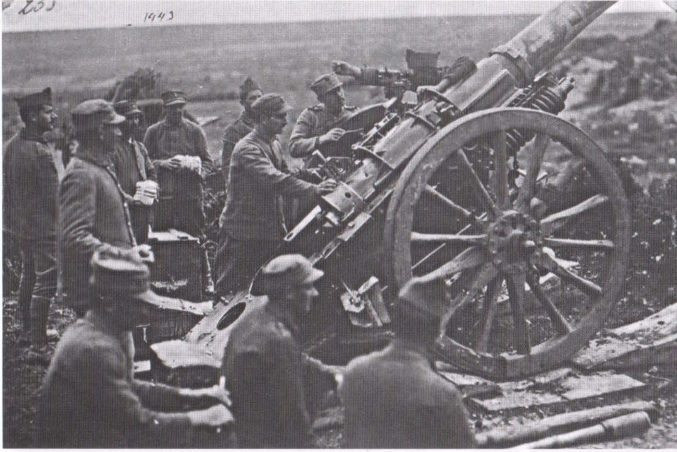
ve harekâta müdahale eden Çerkez Ethem hakkında kanuni takibat yapılması yönünde bir emir çıkartıldı. Bu emir sonrasında isyan eden Kuvva-yı Seyyare üzerine kuvvet gönderilecek ve iş Ethem'in Yunanlara sığınma-

siyla neticelenecekti. 1921 ortalarına değin ülke genelinde vuku bulan toplam 18 iç isyanın bastırılması ile de düzenli ordunun mutlak üstünlüğü ortaya çıkacaktı.

Bu esnada Yunanistan'da da önemli değişimler görüldü. Venizelos İktidarının yerine gelen Kral Konstantin, Batı Anadolu'da girişilen işgal hareketinin en kısa zamanda bitirilmesi taraftarıydı. Zira Yunanlar bir miktar toprak kazansalar da, Türklerin mukavemetini bütünüyle kırmış değildi. Zayıf görülen Türk ordusuna karşı Eskişehir'e kadar ilerlenerek Türkleri lojistik-ikmal kaynaklarından mahrum bırakmak son darbeyi vurmanın önünü açacaktı. Ayrıca Konstantin, yeni iktidara gelmiş bir hükümdar olarak ülkedeki "Megali İdea"cı çoğunluğa da hoş görünmek istiyordu. Bu şartlar altında geniş çaplı bir taarruzun yapılmasına karar verdi. Bir yandan da, Anadolu'daki Yunan kuvvetlerinin başına aynı görüşteki General Papulas getirildi.

Yunanlar Ocak ayının ilk günlerini taarruz için uygundur gördüler; fakat muharebe yerini Türkler seçmiş ve yaptıkları savunma planında, Bursa ve Kocaeli yönünden gelecek düşman saldırısını İnönü mevkiinde karşılamaya karar vermişlerdi. Bu nedenle İnönü'deki savunma hatları daha Yunanların 1920 yılı yaz taarruzundan önce seçilmiş ve belirli ölçülerde hazırlık yapılmış bulunuyordu. Marmara-İç Anadolu hattında, Eskişehir üzerinden geçerek Ankara ve Afyon istikametinde ikiye ayrılan bir tek stratejik yol mevcuttu. Keza buradaki demiryolu hattı da bölgeyi askeri açıdan ziyadesiyle önemli hale getiriyordu.

Birinci İnönü Muharebesi başlarken Yunanların Anadolu'da yedi tümeni, bir süvari tugayı ve müstakil piyade alayları vardı; fakat bu birlikler dağınık haldeydi. Dolayısıyla söz konusu muharebe alanına ancak 18.000 civarında asker ile 140-150 kadar makineli tüfek ve 72 top sürebilmişlerdi. Buna karşılık Türk tarafının elinde 6.000 kadar muharip asker, 50 makineli tüfek ve 28 de top mevcuttu; yani Yunanlar üç kat üstün durumdaydılar. 6 Ocak 1921 sabahı düzenledikleri taarruz Çerkez Ethem kuvvetleri de iştirak etti; fakat bu hamle Türk tarafının etkin mukavemeti karşısında boşa çıktı. 11 Ocak günü Yunan ordusu daha fazla zayıat vermemek için geri çekilmeye başladı. Türk tarafı ise bir takip harekâtı yapamayacak kadar bitap düşmüştü.

İngiliz ordusunun iskarta silahlarından 6 pusluk M1896 obüs topunu ateşleyen Küçük Asya Ordusu topçuları. Yunan topçusunun ezici çoğunluğu Fransız silahlarıyla teçhiz edilmişti; Makedonya Cephesi'nin ihtiyaçlarına mukabil İngilizlerin teslim ettikleri bu 40 parça eski ağır silah bir istisnaydı.

Fakat üstün kuvvetlerle saldıran Yunanlar karşısında alınan sonuç hiç şüphesiz ki önemli bir başarıydı.

Birinci İnönü Muharebesi, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde kurulan düzenli ordunun ilk zaferiydi ve Büyük Millet Meclisi'nin (BMM) itibarını artırmıştı. Böylelikle askeri kazanımı siyasi alanda da devam ettirmek imkânı bulundu: Sovyet Rusya ile Moskova Antlaşması imzalanırken, İtilaf Devletleri yeni durumu görüşmek için Ankara Hükümeti'ni Londra'da düzenleyecekleri konferansa davet ettiler. Keza ülke içerisinde otoritenin artması sayesinde vergi toplama ve askere alma işleri de daha sağlıklı hale geldi.

23 Şubat 1921'de başlayan Londra Konferansı'ndan bir kazanç sağlayamayacaklarını anlayan Yunanlar Türk kuvvetleri üzerine ikinci bir taarruzun hazırlıklarına giriştiler. Bu maksatla daha fazla kuvvetin katılacağı, daha kapsamlı bir plan yapmışlardı. Türk ordusunun kuvvetlenmesine olanak tanımadan harekete geçilerek Eskişehir ile Kütahya alındıktan sonra Ankara'ya kadar ulaşılması hedefleniyordu. Taarruz öncesi Türklerin elinde 34.175 tüfek, 235 mitralyöz, 55 hafif makineli tüfek, 3.500 kılıç ve 104 top bulunmasına mukabil Yunanlarda 41.550 tüfek, 720 mitralyöz, 3.134 hafif makineli tüfek, 3.100 kılıç ve 220 top mevcuttu.

23 Mart 1921 sabahı Yunan ordusu Bursa ve Uşak üzerinden ilerlemeye başladı. 24 Mart'ta Bilecik, 27 Mart'ta Afyon işgal edilmişti. 30 Mart'a kadar süren ve zaman zaman süngü harbine dönen çarpışmalar sonunda çok stratejik bir yer olan Metris Tepe Yunanların eline geçti. Durumun vahametini gören Erkân-ı Harbiye-i Umumi (ks. EHU, Genelkurmay Başkanlığı), B.M.M Muhafız Taburu'nu (900 tüfek, 4 mitralyöz) cepheye gönderdi. Muhafız Taburu'nun iştirakiyle silkinen Türk ordusu 31 Mart 1921'de karış taarruza kalktı. En yüksek rütbeli Türk zabıtlarının dahi büyük cesaret ve feragatle dövüşmeleri sayesinde (öyle ki, Miralay Deli Halit ve Miralay Kemalettin Sami beyler en ön hatlarda savaşırken ciddi şekilde yaralanmışlardı), Yunan ordusuna büyük kayıp verdirildi. Nihayetinde Yunanlar 1 Nisan 1921 günü yenilgiyi kabul ederek çekilmeye başladılar. Muharebe sonunda Mustafa Kemal Paşa, Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya çektiği telgrafta "Siz orada sadece düşmanı değil, milletin makustalîhini de yendiniz" ifadelerini kullandı.

İkinci İnönü Muharebesi'nde de başarısızlığa uğrayan Yunan kuvvetleri Bursa yönünde çekilirlerken güneydeki diğer bazı birlikler Afyonkarahisar civarında kalmış ve bölgenin doğusuna mevzilenmişlerdi.

Yunan ordusunun 1921'de Batı Anadolu'daki ilerleyişi esnasında yük katırlarından biri, sökülmüş durumdaki cebel topunun namusunu yüklenmiş. Yunan topçu katarının büyük kısmını cebel topları teşkil ediyordu. Ordunun elinde hatırı sayılır miktarda motorlu araç bulunmakla beraber her türden nakliyat için temel unsur halen yük hayvanatıydı. Yunanların gitgide uzayan ikmal hatları, nizami yahut gayrinizami Türk süvarilerinin akınlarına açık hale geldi.

Durumdan faydalanmayı düşünen EHU, kısa zaman içerisinde bölgede mevzilenen Yunan I. Kolordusu'nun cenahları ve gerisine bir taarruz düzenledi. Ancak Cennep Grubu Komutanı Refet Paşa'nın (Bele) takviye gelmesini beklemeden elindeki süvari birliklerini düşman hatlarının çok gerilerine göndermesi ve Yunan askerlerinin sert mukavemeti üzerine bu düşünce başarıya ulaşamadı. Dumlupınar ve Aşlıhanlar'daki bu başarısızlık nedeniyle Refet Paşa görevinden azledildi ve Carp Cephesi tekrar tek bir komutanlık haline getirilerek İsmet Paşa'nın emrine bırakıldı (3 Mayıs 1921).

Birinci ve İkinci İnönü muharebelerinde alınan kötü neticeler Yunanlıları daha da hırslandırmıştı. Kral Konstantin bir bildiri yayımlayarak başkomutanlığı üzerine aldığını belirtti ve İzmir'e geldi. Yapılan hazırlıklar kapsamında tüm kaynaklar sefer edilmişti. Üç ay gibi kısa bir sürede Anadolu'daki Yunan tümenlerinin sayısı 11'e çıkarıldı. Büyük çaplı ilk iki taarruzdan ders alan Yunan komuta heyeti, İnönü'deki ve Kütahya'daki Türk mevzilerine bodoslama saldırmaktansa bu defa daha zayıf birliklerle tutulan güney cenahını kuşatmayı amaçlıyordu. 16 piyade tümeni, 4 süvari tümeni ve

bir müstakil süvari tugayından oluşan Türk kuvvetleri ise İnönü-Kütahya-Döğerek mevzilerinde savunma ter-tibatı almıştı.

10 Temmuz 1921 günü Yunan birlikleri Bursa, Uşak ve Kütahya üzerinden üç ayrı kol halinde taarruza kalk-tı. Kütahya 17 Temmuz'da düştü. Durumun vahameti-ni anlayarak Carp Cephesi'ndeki kuvvetlerin kuşatma tehdidi altına girdiğini gören Mustafa Kemal Paşa, or-duya evvela Eskişehir-Seyitgazi hattına, ardından da Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilme emri verdi; zira Türk kuvvetleri Yunan ordusuna kıyasla tüfek, maki-neli tüfek ve top sayısı bakımından çok daha zayıftı. Ayrıca yeni bir taarruz için Sakarya Nehri'nin doğusu-na gelmek zorunda olan Yunan ordusu, hareket üssün-den ve ikmal hatlarından uzaklaşacağı için muharebe etkinliği açısından zarara uğratılabilirdi.

Muharebe sonrasında Afyon, Eskişehir ve Kü-tahya'nın işgale uğraması BMM'de büyük tepkilere neden oldu. İsmet Paşa reis-i umumilikten azledilerek 5 Ağustos 1921 itibarıyla yerini Fevzi Paşa'ya (Çakmak) bıraktı. Aynı zamanda, Mustafa Kemal Paşa BMM ka-rarıyla üç aylık bir süre için başkomutanlığı üzerine

I. Kolordu Komutanı İzzeddin Bey (Çalışlar) ve emrindeki mızraklı süvarileri; İzmir yakınları, Eylül 1922. İzzeddin Bey 31 Ağustos günü mirilvalığa terfi ederek paşa olmuştu ki yakasındaki dörtgen biçimli klapalarda yeni rütbesini gösteren üç yıldız görünüyor; bunun haricinde tamamen sade, neredeyse erlerinkiyle aynı bir ceket giymektedir. Ardındaki daha düşük rütbeli zabıtların yaka klapaları üçgen biçimlidir. Bu rütbe alametleri sistemi bir-iki yıllık fiili kullanımdan sonra ancak 1923 yılında resmen nizamnameye girmişti. Erlerin başında, milli ordunun artık büyük çoğunluğu tarafından takılan serpuş vardır; mızraklarındaki flamları siyah üstüne kırmızı renktedir. İzzeddin Bey (1883-1951), I. Dünya Savaşı'nın neredeyse tamamı boyunca Mustafa Kemal Paşa'nın kurmay başkanlığını ifa etmiş, dolayısıyla başkomutana en yakın ve itimat edilen çok yetenekli bir askerdir. Savaşın sonra orgeneralliğe kadar yükseldi ve milletvekilliği de yaptı.

alarak vakit geçirmeden on maddelik Tekalif-i Milliye emirlerini açıkladı. Böylelikle ordunun ihtiyacı olan malzeme ve insan gücünün ivedi biçimde temini amaçlandı.

Eskişehir ve Kütahya muharebelerindeki başarıdan cesaret alan Yunanlar büyük bir taarruz ile Ankara'ya ilerlemeyi ve bu şekilde Sevr Barış Antlaşması'nın hükümlerini Türklere kabul ettirmeyi amaçladılar. 23 Ağustos 1921 günü gerçekleşecek olan taarruz öncesinde Yunan ordusunun gücü 110.000 subay-er, 60.000 tüfek, 876 mitralyöz, 3.200 hafif makineli tüfek ve 248 toptu. Buna karşılık Sakarya Nehri gerisinde mevzilenen Türk ordusu ise 4.565 zabıt, 92.000 nefer, 47.000 tüfek, 490 mitralyöz, 379 hafif makineli tüfek ve 165 topa sahipti. 23 Ağustos günü başlayan muharebe gece gündüz toplam 21 gün sürdü. Savunma prensibini

"hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır; o sathı bütünvatandır" sözleri ile ortaya koyan Mustafa Kemal Paşa buna uygun bir komutanlık anlayışı izledi. Kuşatma hareketında muvaffak olamayan Yunanlar, sıklet merkezini kaydırarak Türk hatlarını Haymana istikametinde yarmayı düşündüler ve böylece, çok stratejik bir yer olan Çal Dağı'nın tamamını ele geçirdiler. Ancak Türk ordusu Ankara'ya kadar çekilmeyerek sathı savunmasına devam etti. Yunan kuvvetleri Ankara'ya 50 kilometre yaklaşsalar da bu yıpratıcı savunmayı aşamadılar ve ağır kayba uğradılar. 9 Eylül 1921 tarihine değin devam eden yarma taarruzları sonuç vermiyince, Yunanlar bulundukları mevzilerde tutunmaya karar verdiler; ancak Türk kuvvetlerinin 10 Eylül'de başlattığı karşı taarruz buna engel oldu ve gün içerisinde Çal Dağı Yunanlardan geri alındı. Üç gün boyunca

devam eden Türk karşı taarruzu Yunan ordusunu Eskişehir-Afyon hattının doğusuna kadar çekilmek zorunda bıraktı.

Sakarya Meydan Muharebesi Kurtuluş Savaşı'nın dönüm noktasıydı. Büyük Türk edebiyatçısı ve gazeteci İsmail Habip Sevük, bu muharebenin neticesini "13 Eylül 1683 günü Viyana'da başlayan çekilme, 238 sene sonra Sakarya'da durdurulmuştur" diye anlatacaktı. Sakarya'dan sonra artık Yunanlar savunan, Türkler ise taarruz eden taraf oluyordu. "Başkomutan" sıfatıyla Türk kuvvetlerine komuta eden Mustafa Kemal Paşa "Gazi" unvanı alarak en büyük askeri rütbe olan marşallığa yükseldi.

Bundan sonra Mustafa Kemal Paşa, Yunan ordusu-nu ülke topraklarından atacak kesin neticeli bir taarruzun planlamasına girişti. Kısıtlı kaynaklara rağmen, yaklaşık 10 ay boyunca ordunun talimi ve silah gücünü arttırma yönelik faaliyetlerle Yunanların Anadolu'da bulundurdıkları yaklaşık 225.000 kişilik kuvvete karşılık 200.000 kişilik bir ordu oluşturuldu. Türk ordusunda 99.000 tüfek, 2.839 mitralyöz ve hafif makinelî tüfek, 323 top ve 10 uçak mevcutken Yunan ordusu 90.000 tüfek, 4.419 mitralyöz ve hafif makineli tüfek, 419 top ve 50 uçağa sahipti. Keza Yunan ordusunun envanterinde 3.818 motorlu araç varken Türk ordusunda bu sayı sadece 208'di.

Yapılan taarruz planı, en yalın ifadeyle, Afyon-karahisar civarında büyük kuvvetler toplayan Yunan ordusunun sağ cenahına hücum edilerek İzmir ile irtibatının koparılması düşüncesine dayanıyordu. Planın ilk evresi başarıya ulaşabilirse Yunan ordusu ya bu bölgede topluca yok edilecek ya da Bursa yönüne doğru parça parça dağıtılarak hezimetle uğratılacaktı. Güney-kuzey yönünde gerçekleştirilecek taarruzda, Miralay İzzeddin (Çalışlar) ve Miralay Kemalettin Sami (Gökçen) beylerin kolorduları taarruz ederek düşman ihtiyatlarının yetişmesine fırsat tanımadan cepheyi yaracaklardı. Miralay Ali Hikmet Bey'in (Ayerdem) kolordusu bunların gerisinde ihtiyat olarak bekleyecekti. Fahrettin Paşa'nın (Altay) süvari kolordusu ise Yunan ordusunun sağ kanadı açıklarından geri cephesine sarkarak taarruz edecekti. Bununla beraber, taarruzun başarıya ulaşabilmesi için baskın etkisinin sağlanması şarttı.

26 Ağustos 1922 sabahı başlayan taarruz tam da böyle gerçekleşti. Türk ordusunun taarruz edeceğini kestiren fakat tam gücünü tespit edemeyen Yunan kuvvetleri baskına uğradılar. Belirlenen hedefler 26-27-28 Ağustos günleri'le geçirilmiş ve 29 Ağustos'ta Yunan ordusu kuşatılmaya başlanmıştı. 30 Ağustos günü ise kesin neticeyi alıracak Başkomutanlık Meydan Muharebesi yapıldı. Çekilme yolları kesilmiş olan düşman unsurlarının yarısı bu muharebede ya bütünüyle yok edildi ya da esir olarak ele geçirildi. Kalan Yunan kuvvetleri ise takip harekâtı ile kovalandı. Küçük Asya Ordusu'nun yeni başkomutanı General Trikupis, daha terfi haberini dahi alamadan, 2 Eylül'de kurmayları ve 600 civarındaki askeri ile beraber Uşak yakınlarında esir edildi. Harekâta devam eden Türk ordusu 15 günde 450 kilometre kadar mesafe kat ederek 9 Eylül 1922 günü İzmir'e girdi. 17 Eylül'e kadar süreçle olan takip ve çekilme harekâtı esnasında İzmir, Mudanya, Bandırma gibi şehirlere Türk ordusundan önce ulaşabilen Yunan askerleri gemilere binerek canlarını zor kurtardılar. 18 Eylül 1922 tarihi itibarıyla Türk topraklarında herhangi bir Yunan askeri kalmamıştı. Ne yazık ki bu savaşın son kurbanlarından biri bizzat İzmir şehriydi; bu güzel liman, 13 Eylül 1922 günü başlayan ve nasıl çıktığı hâlâ şiddetli münakaşa konusu olmaya devam eden dört günlük bir yangınla harap oldu. Yunanlar, nüfusu ağırlıklı Rum ve Ermenilerden oluşan İzmir'i Türklerin yaktığını ileri sürerken, Türkler bunu reddederek felaketin sorumlusunun kendilerine sağlam şehir bırakmama amacındaki Rum kundakçılar olduğunu öne sürdüler. Sivil can kaybı maalesef yüksekti ve binlerle ifade ediliyordu. Limandaki İtilaf gemileri sivil ve asker toplam 213.000 Rum ve Ermeni'yi Ege'deki adalara tahliye ettiler. Gelen haberler üzerine Yunan hükümeti düştü.

Yunan ordusunun savaş boyunca zayıtı, açıklanan resmi rakamlara göre muharebede ölen 19.362 asker, hastalıktan ve diğer sebeplerden hayatını kaybeden 4.878 asker ve 18.095 kayıptır. 48.800 yaralı ile 10.000 civarında esir de vardı. Yine resmi sayılara göre Türk zayıtı ise asker-sivil 37.975 şehit, 31.173 yaralı ve 22.000 esir ile toplam 91.148'e ulaşır. Anadolu'daki "Yunan felaketi", Yunanistan'da kraliyetin bir askeri darbeyle devrilmesine yol açtı. Kral Konstantin, 26 Eylül günü

ikinci ve son defa olarak tahttan indirildi. Bu arada Türk ordusu ilerlemesini sürdürmüş ve kuzeye yönelerek, İtilaf güçlerinin mevzilendiği İstanbul ile Boğazlar bölgesine yaklaşmıştı. Çanakkale krizi olarak adlandırılan bu süreçte İngiliz ve Türk kuvvetleri sıcak çatışmanın eşğine geldilerse de İngiliz işgal kuvvetleri komutanı General Harrington'ın sağduyulu tavrı sayesinde gerilim azaltıldı ve işgal kuvvetleri Osmanlı payitahtını tahliye etmeye başladılar. Ayrıca, Trakya'daki işgalci Yunan kuvvetleri de Yunanistan'a geri çekilmek zorunda bırakıldılar. Askeri hareket İngiliz, Fransız ve İtalyan kuvvetleri ile Ankara Hükümeti arasında Mudanya Mütarekesi'nin imzalandığı 11 Ekim günü resmen son buldu.

Türk Milli Mücadelesi hem Yunanistan'da hem de Türkiye'de kökten değişikliklere yol açtı. BMM 1 Kasım 1922 günü saltanatı resmen lağvetti: 600 yıllık Osmanlı iktidarı ve hanedanı artık tarihe karışmıştı. Yunanistan'da ise, monarşiyi deviren darbenin ardından kurulan mahkeme en tepedeki asker ve politikacıları sekizini yargıladı ve bunlardan altısı idama

mahkûm edildiler; aralarında Orgeneral Hacıanesti ile Kral Konstantin'in başbakanı Dimitrios Gunaris de vardı. Sıradan insanların kaderi de acıktı. Etnik çatışmanın temellerini kesin olarak ortadan kaldırma isteğindeki Yunanistan ile Türkiye, 1922 yılı sona ermeden önce geniş çaplı bir nüfus mübadelesinde karar kıldılar. 1923'ün ilk ayları boyunca gerçekleşen mübadele neticesi Anadolu ile Trakya'da yaşayan 1.250.000'den fazla Rum ve diğer Hristiyan nüfus (İstanbul Rumları muaf tutulmuştu) Yunanistan'a göçmek zorunda kalırken yüzyıllardır Rumeli'de yaşayagelmış 500.000 Müslüman da Anadolu'ya iskân edildi. Ankara Hükümeti'nin zaferi, Sevr Antlaşması'nın geçersiz kılınıp 23 Temmuz 1923'te Lozan (Lausanne) Antlaşması'nın imzalanmasıyla uluslararası camia tarafından da kabul edildi. Aynı yılın 29 Ekim günü BMM Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilan etti ve Mustafa Kemal Paşa kurucu cumhurbaşkanı oldu. Ortadoğu'da yeni bir çağ başlıyordu.

KAYNAKÇA

- A Concise History of the Campaign in Asia Minor 1919-22*, Atina: Hellenic Army General Staff, 2003
- Edward J. Erickson (çev. Emir Yener), *Mustafa Kemal Atatürk*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2015
- Celal Erikan, *Kurtuluş Savaşı Tarihi*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2008
- David Nicolle, *The Ottoman Army 1914-18*, Oxford: Osprey Publishing, 1994
- (çev. Osman Çakmakçı), *Osmanlı Piyadesi 1914-18*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2010

- Michael Llewellyn-Smith (çev. Nilgün Engin), *Yunanistan'ın Anadolu Hayalı 1919-1922*, İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2017
- Nigel Thomas & Dusan Babac, *Armies in the Balkans 1914-18*, Oxford: Osprey Publishing, 2001
- Malcolm Yapp, *The Making of the Modern Middle East 1792-1923*, New York: Longman, 1987
- www.bulgarianartillery.it internet sayfası

DİZİN

İllüstrasyon sayfaları **koyu renk** ile yazılmıştır.

Ahmet İzzet Paşa 3a

Ahmet Anzavur 24

Aleviler 3o

Altay, Fahrettin 45-46, 54

Amerikan (ABD) 7, 17-18, 21

ihtiyaç fazlaları 17-18, 21

ordusu 17-18, 21

Anadolu 7-10, 13-15, 17-18, 21-

24, 27-28, 30, 35-36, 41-43,

47-48, 50, 52, 54-55

etnik kompozisyonu 8

nüfus mübadelesi 8, 55

Yunan kuvvetleri 7, 50-51, 53-54

Andre (Prens) 18, 45

Ankara 7, 21, 30-32, 35, 39-40,

43, 50-51, 53

antlaşmalar 35-36, 51, 53, 55

Lozan (Lausanne) 55

Sevr (Sevres) 53, 55

Moskova 35-36, 51

Araplar 8, 27, 30, 41

Arnavutlar 8-9

Atatürk, Mustafa Kemal 7-8, 18,

27, 30-32, 37-38, 45-49,

51-55

Balkan Savaşları 8-9, 13, 15-18,

24, 28

bayraklar/sancaklar/flamalar 18,

27, 50, 53

Bele, Refet 29, 49, 52

Britanya (İngiltere) 7, 16, 22, 37

Bulgarlar 7-8, 13, 16-17, 21-

22, 35

askeri malzemesi 13, 16-17, 21

Ordusu 21-22, 35

Pomaklar 8-9, 30

Büyük Millet Meclisi (BMM) 8,

48, 51-52, 55

Büyük Taarruz 13, 18, 24, 31-

32, 35

Cemal Paşa 3a

Çakmak, Mustafa Fevzi 24, 32, 35,

45, 46, 52

Çalışlar, İzzeddin 45-46, 53-54

Çanakale 7-8, 24, 36, 47, 55

krizi 55

Savaş 8

Çerkez Ethem 29-30, 49-50

Çerkezler 7-8, 9, 13, 22, 24, 29, 32

çeteleri 9

Demirel Mehmet Efe 29

Digenis, Kimon 46

Enver Paşa 8

Ermeni(ler) 7-9, 21-22, 27-28, 31,

37, 47-48, 50-54

çeteleri 9

ordusu 9, 21-22, 37

Ertuğrul Süvari Alayı 23

eşkiyılar 27-28, 30, 32

Fransızlar 7, 10, 15-18, 21-22,

27, 29, 35-36, 39, 42-44,

47-51, 55

kuvvetleri 7, 10, 27, 42-43,

50-55

Giresun Gönüllü Maiyet Müfrezesi

3a

Gökçen, Kemalettin Sami 45-46,

51, 54

Gökber, Şükrü Naili 46

Gunar, Dimitrios 55

Hacıanestî, Yorgo 13, 46, 55

Hamdi Bey 27

Hassa Muhafızları 23-24

hayvanat 15, 42, 52

Hilafet Ordusu 23-24

İngilizler 7-8, 13-15, 18, 21-22,

32, 37, 39, 42-43, 48, 51, 55

ihtiyaç fazlaları 13, 15, 22

ordusu 13, 15, 31

İnönü, İsmet 32, 45-46, 49

İtalyanlar 7, 23, 36-37, 39, 42-

43, 47-55

İzmir 7, 9-10, 22, 27, 32, 40, 46-

47-52, 54

Karadenizli çeteciler 3a

Karakol Cemiyeti 36

Kanada(lı) 21, 43

Kara Fatma 27-28

Karabekir, Kâzım 8

Karsıalan, Halit (Deli) 45-46, 51

Kılıç Ali Müfrezesi 27

Kilikya 27, 32, 50

Konstantin (Kral) 7, 9, 13, 18, 50,

52, 54-55

Kontulıs, Aleksandros 45

Konyar, Nuredin (Sakallı) 46

kundura 21, 24, 35, 40

Kuvva-yı Milliye 13, 27-29, 30,

48-50

kadınlar 27

komutanlar 27-28

Küçük Asya Felaketi 7, 13

Kürt(ler) 21, 27, 30, 41

âşiretleri 21, 30

Lazlar 8, 30, 41

Makedonya 7, 9, 16, 18, 21-22,

42, 51

Mavri Mirag

Mehmed Fazıl Bey 44

Mehmed (VI. Mehmed

Vahdeddin) 7-8, 23

Met, Yusuf İzzet 45

Miliotis-Komninos (tuggeneral)

10

milli ordu 24, 27-32, 35-43, 45-

46, 48, 53

harekâtı 35, 49-50, 53-55

hücum kitaları 30, 35

mevduu 30-32, 35

silah kalıbraları 27, 32, 37,

39-40

uçakları 39, 43-44, 54

yapısı 32

zayıflı 54

Milne Hattı 7

motorlu araçlar 15, 42, 52, 54

Mondros Mütarekesi 41

muharebeler 9, 32, 35, 39, 45-46,

50-54

Dumlipınar 35, 39, 46

Eskişehir 9, 35, 53

İnönü 9, 32, 50-52

(Birinci) 50-52

(ikinci) 51-52

Kütahya 9, 53

Sakarya 9, 32, 35, 45-54

Müslümanlar 8-9, 55

çeteleri 9

muhafızları 8

Nider (tuggeneral) 10

Osmanlı İmparatorluğu 7-8,

23, 27

donanması 32

ordusu 24, 27-28, 30, 32, 35,

37-39, 41, 50

tayyare bölükleri 43

Özalp, Kâzım (Köprültü) 45

Papulas, Anastasios 9-10, 13,

45-50

pilotlar 43-44

Plastiras, Nikolaos 14

Polymenakos, Georgios 45

Pontus Rumları 9, 17, 21

çetecileri 21

saltanatın lağvedilmesi 23

sancaklar 18, 27

Selahaddin Adil Bey 45

serpüş/şapka/başlık 10, 13-15, 17,

21, 24, 31-32, 35, 38, 40-41,

48, 53

silahlar 10, 14, 16, 21-22, 27-28,

32, 35-39, 44, 48, 51, 54

el bombaları 28, 31, 35, 41, 50

hafif makineli tüfekler 10, 17,

31-32, 39, 49, 51, 53-54

hançerler 13, 21-22, 24, 32, 41

karabinalar 10, 13, 16, 21-22,

27, 32, 37

kılıçlar 10, 16, 24, 27, 35, 51,

54

mızraklar 32, 53

mıtralyözler 10, 17-18, 29-

31, 38-39, 51, 53-54

sungütler 16, 41, 51

tabancalar 10, 16, 18, 22, 24,

27-29, 32, 35-37, 39-40, 50-

52, 54

toplar 18, 39-40, 42, 52

tüfekler 10, 16, 29, 36-38, 41,

51-54

Soumilas, Petro 46

Sovyetler Birliği 35-36, 38-39, 51

Subaşı, Yakup Şevki 46

Suriye 8, 27, 32

askerler 27

Süleyman Şefik Paşa 23

teçhizat 10, 13, 18, 21-22, 24, 27,

32, 35, 39, 41-42

Topal Osman 32

Theotokis, Dimitri 46

Trakya 7, 18, 21, 24, 47, 55

çeteciler 21

Trikupis, Nikolaos 18, 45-46, 54

Türk çeteciler/Kuvvacılar 13, 21,

27-28, 30, 32, 50

uçaklar 16, 39, 43-44, 54

Venezelos, Eleftherios 7, 9-10,

13-14, 50

Yunan/birlikleri 7-8, 50-51, 53-55

donanması 13

hava birlikleri 43

ihtiyat 10, 22, 46

muhabere 41

nakliye 42

piyade 15

süvari 10, 16

topçu 13, 18, 51-52

Yunan ordusu 7-10, 13-14, 16-18,

21-22, 27-29, 35, 39, 42,

50-54

harekâtı 47-53

mevduu 10, 16

silah kalıbraları 14

yapısı 10, 13-15

zayıflı 54

SERİNİN DİĞER KİTAPLARI

- 1- BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ 1096-99
- 2- İKİNCİ HAÇLI SEFERİ 1148
- 3- BİZANS PİYADESİ
- 4- ATTİLA VE GÖÇER KAVİMLER
- 5- ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ 1191
- 6- ANTİK YUNAN SAVAŞÇILARI
- 7- SPARTACUS VE KÖLE SAVAŞI
- 8- OSMANLI PİYADESİ 1914-18
- 9- BALKAN HARPLERİ'NDE
ORDULAR 1912-13
- 10- WATERLOO 1815
- 11- DOĞU ROMA ORDULARI 306-886
- 12- İSLAM ORDULARI 600-1100
- 13- DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ 1202-04
- 14- OSMANLI ORDULARI 1300-1774
- 15- HAÇLILAR ÇAĞI'NDA BİZANS,
BALKAN VE MACAR ORDULARI
1100-1568
- 16- MALAZGİRT 1071
- 17- BİZANS ORDULARI 900-1461
- 18- NİĞBOLU 1396
- 19- OSMANLI ORDUSUNDA
NİZAM-I CEDİD 1793-1826
- 20- MARNE 1914
- 21- STALİNGRAD 1942
- 22- VİYANA 1683
- 23- HİTİT SAVAŞÇILARI MÖ 1650-1200
- 24- OSMANLI DENİZ HAREKÂTI
1911-18

Tarihin en büyük savaşlarının ayrıntılı dökümleri, çarpışan kuvvetlerin komuta stratejileri, muharebe taktikleri, askerî harekâtların düğüm noktaları.

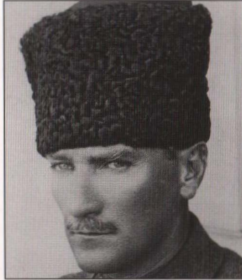
Kurtuluş Savaşı'ndaki orduların teşkilatı, üniformaları, silahları ve teçhizatı; muharebe cetvelleri ve askeri harekâtın özlü anlatımı.

Renkli çizimler

Benzersiz detaylar

Fotoğraflar

KURTULUŞ SAVAŞI'NDA ORDULAR 1919-22

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'nda uğradığı topyekûn yenilginin ardından, 1915'teki Çanakkale savaşlarının kahramanı Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde şekillenen hareket, İtilaf Devletleri'nin imparatorluğu fiilen yıkmak üzere dayattıkları barış şartlarını kabullenmeyi reddetti ve "Millî Mücadele"yi başlattı. Bu kapsamda nizami ve gayrinizami Türk silahlı güçleri 1919-1922 arasında İngiltere'nin harekete geçirdiği Yunan ordusuyla, Fransızlarla, yeni Kafkas devletlerinden Ermenistan'ın kuvvetleriyle ve İtilaf güçlerine yaranarak tahtını korumayı amaçlayan Vahdeddin'in destegini alan yerli isyancı kuvvetlerle kıyasıya savaştı. Türk ordusunun Eylül 1922'deki zaferiyle son bulan bu mücadele bizim açımızdan Türkiye Cumhuriyeti'ni doğuran "Kurtuluş Savaşı" olurken, Yunan millî belleğine "Küçük Asya Felaketi" adıyla kazındı. *Balkan Harpleri'nde Ordular* adlı eserleri Osprey Askerî Tarih Dizisi okuyucularıyla buluşmuş olan Philip Jowett-Stephen Walsh ikilisi bu defa modern Türkiye'yi doğuran "Millî Mücadele"yi mercek altına alıyorlar. Kurtuluş Savaşı döneminde karşı karşıya gelen Türk, Yunan ve Ermeni güçlerinin ayrıntılı tasvirinin yanı sıra muharebe cetvelleri ve askeri harekâtın özetleriyle; çok sayıda fotoğraf ve dikkatle çizilmiş renkli levhalarla eser, özlü bir başvuru kaynağı niteliğini taşıyor.

9786052953396

KDV dahil fiyatı
22 TL